

Sanna Hesanto

Ennakointi ja varautuminen ikääntyneiden asumisen järjestämisessä Keski-Uudenmaan alueella

Kuntien ja hyvinvointialueen asumisen nykytila ja mahdollisuudet

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Ylempi AMK-tutkinto

Vanhustyön tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

10.11.2024

Tiivistelmä

Tekijä:	Sanna Hesanto
Otsikko:	Ennakointi ja varautuminen ikääntyneiden asumisen järjestämisessä Keski-Uudenmaan alueella
Sivumäärä:	35 sivua + 2 liitettä
Aika:	10.11.2024
Tutkinto:	Ylempi AMK-tutkinto
Tutkinto-ohjelma:	Vanhustyön tutkinto-ohjelma
Ohjaaja:	Yliopettaja, Tuula Mikkola

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää vuosina 2019–2022 toimineen Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän, nykyisen hyvinvointialueen ja kuntien ikääntyneiden asumisen kokonaisuutta, kehittämisen kohteita ja tulevaisuuden suunnitelmia. Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa alueen ikääntyneiden asumisen tilaa ja löytää keinoja tulevaisuuden asumisen järjestämisen ennakointiin ja varautumiseen. Tavoitetta tarkastellaan laaja-alaisesti eri toimijoiden näkökulmasta, koska ikääntyneiden asumisen järjestäminen sijoittuu useamman toimi- ja palvelualan alaisuuteen. Lopuksi opinnäytetyön tuloksia tarkastellaan suhteessa ikääntyneiden asumisen valtakunnallisten hankkeiden tuloksiin. Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen. Ikääntyneiden määrä kasvaa alueella nopeasti, jonka vaikutuksesta kuntien ja hyvinvointialueiden tulee ennakoida ja varautua tulevaisuuden ikääntyneiden asumisen tarpeisiin. Alueellisen kehittämisen näkökulmasta aihetta ei ole tutkittu aikaisemmin.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineiston ensimmäinen osa kerättiin julkisesti internetissä esillä olevista dokumenteista. Aineiston toinen osa koostui ei julkisesti esillä olevista dokumenteista, joiden osalta haettiin tutkimusluvat. Dokumenttien aiheet käsittelivät Keski-Uudenmaan alueella toteutettuja ikääntyneiden asumisen kehittämiseen sekä ennakointiin ja varautumiseen liittyviä toimenpiteitä vuosina 2019–2023. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä, joka mahdollisti aineiston monipuolisen tarkastelun. Aineiston luokittelun tuloksena muodostuivat seuraavat yhdistävät luokat: nykytilan ennakointi ja varautuminen, tulevaisuuden ennakointi ja varautumisen rakentamis- ja korjaustarpeet sekä varautumisen kunnan ja hyvinvointialueen mahdollisuudet.

Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella alueella on kehitetty ikääntyneiden asumisen ratkaisuja, tukipalveluja ja asuinympäristöjä. Kunnat ja hyvinvointialue ovat tehneet yhteistyötä alueellisen kehittämisen osalta. Tuloksista muodostui kehittämiskohdiksi neljä pääaihetta, joita olivat eri toimi- ja palvelualueiden ja ikääntyneiden kanssa tehtävän yhteistyön lisääminen sekä alueellisten asumisen ratkaisujen tasavertaisuuden ja monipuolisuuden vahvistaminen. Kehittämiskohtien lisäksi alueella pohditaan aktiivisesti talouteen liittyviä aiheita. Jatkuva parantaminen ja vahva yhteistyö mahdollistavat myös taloudellisten näkökulmien huomioimisen kehittämistyössä.

Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen, kuntien ja yksityisten toimijoiden ikääntyneiden asumisen kehittämisessä ja järjestämisessä. Opinnäytetyö voi tukea toimijoita ennakoinnin ja varautumisen näkökulmien huomioimisessa ja vahvistamisessa. Geronomi, ikääntymisen ja vanhuspalveluiden asiantuntijana voi olla kehittämässä asumisen kokonaisuuksia ja järjestämistä sekä edistää ikääntyneiden osallistumista kehittämistyöhön.

Avainsanat: ikääntyneet, asuminen, ennakointi, varautuminen, kunnat, hyvinvointialue

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Author: Sanna Hesanto
Title: Foresight and preparedness for organizing housing for the elderly in the Central Uusimaa region
Number of Pages: 35 pages + 2 appendices
Date: 10 November 2024
Degree: Master of Social Services and Health Care
Degree Programme: Master's Degree Programme in Human Ageing and Services
Instructor: Tuula Mikkola, Principal Lecturer

The purpose of this study is to investigate housing for the elderly, its development targets and future plans in the Central Uusimaa region. The aim of the study is to find ways to foresight and preparedness for the organization of future housing. A broad look is needed due to the organization of housing for the elderly falling under several service sectors. Finally, the results of the study are compared with the results of national projects for housing for the elderly. The subject of this study is current as the number of elderly people is growing rapidly. Municipalities and wellbeing services counties must have foresight and preparedness for the future housing needs of the elderly. The topic has not been studied regionally before.

This study was qualitative research. The first part of the data was gathered from public documents on the internet. The second part of the data consisted of non-public documents. Research permits were applied for these documents. The topics of the documents dealt with implemented measures for the development of housing for the elderly as well as foresight and preparedness in the years 2019–2023 in Central Uusimaa. Content analysis was used as the data analysis method, which enabled a versatile review of the data.

The results showed that senior housing solutions, support services and residential environments have been developed in the region. The area's municipalities and the wellbeing services county have cooperated in their development. The results lead to the conclusion, that cooperation with different service sectors and the elderly should be increased. Equality and versatility of regional housing solutions must be strengthened in the future. The study can be used in the development and organization of housing for the elderly by wellbeing services counties, municipalities, and private operators.

Keywords: older people, housing, foresight, preparedness, municipalities, wellbeing services county

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Ikääntyneiden asumisen näkökulmia	3
2.1	Hyvä vanhuus ja asuminen	3
2.2	Ikäystävälliset asuinympäristöt	4
2.3	Ikääntyneiden asumisen ennakointi ja varautuminen	6
3	Toimintaympäristönä Keski-Uusimaa	8
3.1	Kunta hyvinvoinnin edistäjänä	9
3.2	Hyvinvointialue kotona asumisen tukena	11
3.3	Kuntien ja hyvinvointialueen ennakointi ja varautuminen	12
4	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	13
5	Opinnäytetyön toteuttaminen	14
5.1	Aineiston kerääminen	15
5.2	Aineiston käsittely ja analyysi	16
6	Opinnäytetyön tulokset	18
6.1	Ikääntyneiden asumisen nykytila	18
6.2	Ikääntyneiden asumisen järjestämisen ennakointi	19
6.3	Ikääntyneiden asumisen järjestämisen varautuminen	20
7	Johtopäätökset	23
7.1	Ennakointi kehittämisen tukena	23
7.2	Varautuminen tulevaisuuden tarpeisiin	24
7.3	Tulosten vertailua valtakunnallisiin hankkeisiin	26
8	Pohdinta	29
8.1	Eettisyys ja luotettavuus	30
8.2	Jatkuva parantaminen	31
	Lähteet	32
	Liitteet	
	Liite 1. Ennakointimalli	
	Liite 2. Kehittämishankkeiden aiheita	

1 Johdanto

Valtaosa ikääntyneistä toivoo asuvansa kotona mahdollisimman pitkään. Iän myötä toimintakyvyn heikentyessä itsenäisen asumisen edellytykseksi voidaan tarvita esteettömän kodin ratkaisuja, tukipalveluja tai palveluiden läheisyyttä. (Kortelainen, Jeremias & Koivula, Nella & Koivula, Tiina & Luomala, Noora & Siltala, Jenna & Aihinen, Taru & Oosi, Olli 2023: 19.) Hyvinvointialueilla ja kunnilla on tehtävänänsä tukea alueen asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä. Hyvinvoinnin edistämiseksi kunnat pyrkivät mahdollistamaan monipuolisen asuntokannan sekä turvallisia asuinalueita ja palveluympäristöjä. Hyvinvointialueiden tehtävänä on järjestää sosiaali- ja terveystalvueluita, jotka sisältävät muun muassa asumisen tukipalveluja ja palveluasumisen muotoja. (kuntalaki 2015/410 § 1, 7–9; laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021 § 7–8.)

Ikääntyneiden määrä kasvaa nopeasti lähivuosina. Kasvulla on suorilla vaikutuksilla asuimuotojen, kotona asumista tukevien palveluiden ja esteettömien alueiden tarpeeseen. Hyvinvointialueiden ja kuntien tulee ennakoita ja varautua tulevaisuuden haasteisiin. Vuonna 2018 Terveysten ja hyvinvointilaitoksen kyselyn mukaan 87 % kunnista oli ottanut ikääntyneiden asumisen kokonaisuuden mukaan iäkkään väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen suunnitelmaan. Toisaalta vuonna 2020 kyselyn tuloksista nousee esille, että 27 % kunnista oli tehnyt ikäasumisen ennakoituisuunnitelman. (Kortelainen & Oosi & Luukkonen & Luomala & Välikangas & Hätälä & Haapakorva & Hämeen-niemi & Kaasalainen 2020: 61–64.) Vuosina 2020–2022 ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman tavoitteena oli edistää erilaisten asumisen ratkaisujen tarjontaa, tukea kuntia ennakoimaan ikääntyneiden asumista ja kehittämään ikäystävällisiä asuin- ympäristöjä (Ympäristöministeriö 2020).

Opinnäytetyö käsittelee Keski-Uudenmaan alueen ikääntyneiden asumisen järjestämisestä sekä aiheeseen liittyvää ennakoitua ja varautumista. Tutkittavaa aihetta tarkastellaan vuosina 2019–2022 toimineen Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän ja nykyisen hyvinvointialueen (myöhemmin Keusote) sekä alueen kuntien (myöhemmin kunnat) näkökulmasta. Alueella on kehitetty ikääntyneiden asumista jo ennen kuntayhtymän perustamista. Kehittäminen on jatkunut edelleen sekä kunnissa että hyvinvointialueella. Keski-Uudenmaan hyvinvointialue on laatinut verkostosuunnitelman vuosille

2024–2030. Suunnitelma sisältää hyvinvointia ja terveyttä tukevien palveluiden järjestämisen muotoja ja kehittämisen suuntia. Hyvinvointialueella on tavoitteena uudistaa myös ikääntyneiden palveluiden kokonaisuuksia. Suunnitelmana on kehittää yhtenäistä asiakasohjauksen mallia, joka sisältää muun muassa kotona asumista tukevien palveluiden järjestämisen. Lisäksi yhtenä kehittämisen suuntana on lisätä ikääntyneiden yhteisöllistä asumista. (Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2024a.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Keski-Uudenmaan alueen eri toimi- ja palvelualueiden vuosien 2019–2023 ikääntyneiden asumisen kokonaisuutta, kehittämisen kohteita ja tulevaisuuden suunnitelmia. Opinnäytetyön tavoitteena on ikääntyneiden asumisen tilannekuvan kartoittamisen myötä löytää keinoja tulevaisuuden asumisen ennakkointiin ja varautumiseen. Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerätään alueen ikääntyneiden asumiseen liittyvistä dokumenteista. Ikääntyneiden asumisen järjestämisen kokonaisuus sijoittuu useiden toimijoiden alaisuuteen, jonka vuoksi aineisto kootaan useamman toimialueen suunnitelmista ja toimenpiteistä. Aineisto analysoidaan aineistolähtöisesti peilaten tuloksia aiheeseen liittyvään tutkituun tietoon. Lopuksi tuloksia tarkastellaan suhteessa ikääntyneiden asumisen valtakunnallisiin hankkeisiin.

2 Ikääntyneiden asumisen näkökulmia

Nykypäivän ikääntyneet ovat moninainen joukko, joka rakentuu yksilöistä, joilla on erilaisia asuintoiveita, elämäntapoja, tuen tarpeita ja varallisuuden tasoja. Asuin- ja palveluympäristöjen, asuntokannan ja kotona asumista tukevien palveluiden järjestämisessä tulee ottaa huomioon iäkkään väestön tarpeet ja toiveet. Kehittäessä iäkkäiden asumiseen ja palveluihin liittyviä kokonaisuuksia tulisi kuulla käyttäjäryhmän ajatuksia ja osallistaa heitä tuomaan esille hyvinvoinnin kannalta merkittäviä asioita.

2.1 Hyvä vanhuus ja asuminen

Asumisen polku rakentuu jokaisen henkilökohtaisen historian, muuttuneiden tilanteiden ja sattumusten kautta. Ymmärrys asumisen polusta ja elämänkulusta viitoittaa myös ikääntyneiden asumisen kehittämistä. Vasara (2020) tutkii väitöskirjassaan ikääntyneiden asumisen kokemuksia ja sitä, kuinka ajan ja paikan merkitykset muuttavat elämäntapoa. Ihminen elää ajassa ja paikassa, jotka antavat erityisiä merkityksiä elämäntapalle. Tutkimuksen tuloksista nousee esille asuinpaikan merkityksistä tärkeimpänä koti fyysisenä paikkana, mutta vahvasti myös henkisenä turvapaikkana. Muuttaminen vanhasta omasta kodista koettiin toisaalta raskaana, mutta myös hyvin usein muutos uuteen asuntoon koettiin olleen hyvä ratkaisu. Hyvän vanhenemisen osalta tutkija toteaa, että merkitykseen näyttää vaikuttavat hyvin eri tekijät. Merkitykselliset ja tärkeät asiat vahvistavat hyvän vanhuuden kokemista. (Vasara 2020: 73–80.)

Suurin osa ikääntyneistä toivoo asuvansa kotona mahdollisimman pitkään (Kortelainen, Jeremias & Koivula, Nella & Koivula, Tiina & Luomala, Noora & Siltala, Jenna & Aihinen, Taru & Oosi, Olli 2023: 19). Ikääntyessä hoiva ja hoidon määrä kasvaa toimintakyvyn osa-alueiden heikkenemisen vuoksi, joka määrittelee kotiin tuotavien palvelujen tarvetta. Kotona asumisen tueksi tarvitaan usein tukipalveluja, joita tuottavat sekä julki-set että yksityiset tahot. Järjestämislain (612/2021) mukaan hyvinvointialueella on velvollisuus järjestää alueensa väestölle sosiaali- ja terveystalveluja. Sosiaalihuoltolaki (2014/1301) määrittelee, että sosiaalihuollon tukipalveluja ovat muun muassa ateriat-, vaatehuolto-, siivous-, asiointi-, ja osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistäviä tai tukevia palveluja sekä kotihoidon hoito ja huolenpito palveluja. Tukipalveluiden lisäksi hyvinvointialueen vastuullaan on eritasoisten asumistalveluiden järjestäminen. Lain määrittelemät

asumispalvelumuodot ovat tilapäinen, tuettu ja yhteisöllinen asuminen sekä ympärivuorokautinen palveluasuminen. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 § 19–19a, 20–21c.) Toisaalta tässä ajan hetkessä valtakunnallisesti puhutaan paljon muun muassa kotihoidon ja asumispalveluiden vaikeasta henkilöstöpulasta sekä hoivan laadusta. On tärkeää huomioida, että palvelujen saatavuus, oikea-aikaisuus ja laatu ovat suoraan verrannollinen ikääntyneiden pärjäämiseen omassa kodissaan. Toisin sanoen hyvinvointialueilla on iso tehtävä saada tuotettua yhä enemmän kotona asumista tukevia palveluja ja asumispalveluja ikääntyneiden määrän lisääntyessä.

Hyvinvointialueiden ja yksityisten toimijoiden toiminnan kehittämistä voivat tukea valtakunnallisissa hankkeissa rakennetut uudenlaiset toimintamallit ja hankkeiden tulokset. Sosiaali- ja terveysministeriö ohjasi vuosina 2016–2018 toteutettua hanketta, jonka tavoitteena oli kehittää ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistaa kaikenikäisten omais- ja perhehoitoa. Hankkeen tuloksina muodostui neljään eri aihekokonaisuuteen uusia toimintamalleja. Raportissa esiteltiin ensimmäisenä asiakas- ja palveluohjauksen toimintamalli, jonka keskeinen periaate oli keskitetty palvelujen ohjaus. Mallin avulla pyritään muun muassa tavoittamaan palveluiden yhdenvertainen saatavuus, kustannusten kasvun hillintää sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Toisena aihekokonaisuutena hankkeessa kehitettiin toimivan kotihoidon mallia. Malli rakentui neljän teeman ympärille, joita olivat ympärivuorokauden saatavat kotihoidon palvelut, akuuttien tilanteiden toimintatavat, kotikuntoutus ja henkilöstön osallistuminen kehittämiseen. Lapin alueella mallin kehittämisessä otettiin mukaan muun muassa vanhusneuvosto. Hankkeen kolmannessa kokonaisuudessa kehitettiin omais- ja perhehoidon juurrutettavia toimintamalleja. Toimintamalleissa pyrittiin esimerkiksi omais- ja perhehoitokeskuksen myötä sujuvoittamaan palvelutarpeen arviointia sekä tukemaan ja ohjaan omais- ja perhehoitajia. Viimeisenä aiheena hankkeessa käsiteltiin asumisen ja palveluiden yhdistämistä. Tuloksissa esiteltiin erilaisia asumisen ratkaisuja, joissa asumisen tueksi on saatavilla erilaisia kotona asumisen palveluita ja yhteisöllisyyttä. Hankkeen kohteissa myös pohdittiin ja kehitettiin ikäystävällisiä asuin- ja palveluympäristöjä. (Noro & Karppanen 2019: 28–41.)

2.2 Ikäystävälliset asuinympäristöt

Ikääntyneitä asuu sekä kaupunkitaajamissa että haja-asutusalueilla. Palvelujen lähelle muutetaan usein, kun autoa ei ole enää käytössä, julkiset kulkuneuvot eivät kulje tai vanha asunto ei sovellu enää asumiseen. Rajaniemi ja Rappe (2020) toteavat julkaisussaan, että kävelymatkan päässä olevat palvelut tukevat useita ikääntyneen toimintaky-

vyn osa-alueita muun muassa muistitoimintoja, fyysistä toimintakykyä ja sosiaalisia suhteita (Rajaniemi & Rappe 2023: 12). Toisaalta asuminen haja-asutusalueella tai maaseutuympäristössä voi olla merkittävä tekijä ikääntyneen hyvinvoinnin kannalta. Tuttu asuinympäristö, naapurit ja ympäröivä luonto voivat olla hyvinkin merkityksellisiä ikääntyneen elämässä. Kukkonen (2022) toteaa julkaisussaan, että ikääntyneiden palveluja ja asumismuotoja kehittäessä tulisi ottaa huomioon myös maaseutualueet. Ikääntyneet nähtäisiin osana ympäröivää maaseutukulttuuria. (Kukkonen 2022: 17.)

Verma (2019) on tutkinut väitöskirjassaan asunto- ja yhdyskuntasuunnittelua, joiden avulla voidaan vaikuttaa ikääntyneiden itsenäiseen asumiseen ja liikkumiseen omassa asuinympäristössä. Ikäystävälliset suunnitteluratkaisut tukevat kokonaisvaltaista hyvinvointia ja itsenäistä asumista toimintakyvyn heikentyessä. (Verma 2019.) Verma (2020) nostaa esille artikkelissaan ikäystävällisen asuinympäristön elementtejä. Ikääntyneiden asumisessa tulee ottaa huomioon esteettömyys. Itsenäistä asumista voidaan tukea esimerkiksi kynnysten poistamisella tai hissien asentamisella. Kohtuullisia asumiskustannuksia tulee myös tarkastella asumisen kehittämisessä. Sosiaaliset suhteet ja osallistuminen omalla asuinalueella tukee ikääntyneen sosiaalista ja fyysistä hyvinvointia. Turvalliset asuinalueet ja toimivat kävelyreitit kuuluvat osana ikäystävälliseen asuinympäristöön. Ikääntyneen liikkuminen sekä asiointien yhteydessä, että vapaa-ajalla tukevat hyvinvointia ja itsenäistä asumista. (Verma 2020: 36–38.)

Ikääntyneet tulisi ottaa yhä vahvemmin mukaan asumisen ja asuinympäristöjen kehittämiseen. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (2012/980 § 11) määrittelee, että vähintään vanhusneuvosto on otettava mukaan ikääntyneiden palvelujen suunnitteluun sekä riittävyden ja laadun arviointiin. Toisaalta Ympäristöministeriö on todennut useammassa julkaisussaan, että ikääntyneet tulee ottaa mukaan muun muassa asumisen ja asumisympäristöjen kehittämiseen. Verma (2020) esitteli artikkelissaan Helsinki kaikille -projektia vuosina 2005–2006 Lauttasaaren alueella. Projektin aikana ikääntyneille tehtiin kyselyjä asuinympäristöstä ja sen toimivuudesta. Lisäksi toteutettiin ikääntyneiden kanssa esteettömyyskävelyjä, joiden avulla saatiin tietoa ikääntyneiden liikkumisen esteettömyydestä ja asiointireittien toimivuudesta. (Verma 2020: 42–44.) Projektin mallin mukaisesti kunnat voisivat ottaa ikäystävällisyyskävelyt kehittämisen lähtökohdiksi. Kävelyjen avulla ikääntyneet kuntalaiset voisivat tuoda esille toiveita ja kehittämisen kohteita asuin- ja palveluympäristöistä.

Asumisen uudet vaihtoehdot ja hyvä vanhuus- hankkeessa vuosina 2016–2017 tarkasteltiin ikääntyneiden yhteisöllistä asumista sekä yhteisöllisiä asuinalueita ja asumispalveluita. Hankkeen tavoitteena oli tutkia erilaisia yhteisöllisen asumisen toimintamalleja ja yhteisöllisiä asuinalueita sekä yhteisöllisyyden vaikutukset hyvinvointiin ja yhteisöllisten ratkaisujen toimivuutta. Tuloksista nostettiin esille keskeisenä huomiona, että yhteisöllisyyden lisääminen sekä asumisessa että asuinympäristöissä parantaa elämänlaatua ja hyvinvointia. Havaittiin myös, että lisääntynyt sosiaalinen toiminta voi edes auttaa ylläpitämään fyysistä toimintakykyä, joka taas mahdollistaa osallistumisen. Raportissa todettiin, että yhteisöllisyyttä tulee kehittää ja se tuo hyvinvoinnin ja terveyden kannalta merkittäviä vaikutuksia. Tulevaisuudessa tulee kohdentaa resursseja toimintamallien seurantaan ja arviointiin, jotta hyvinvointivaikutusten seuranta olisi jatkuvaa. (Jolanki & Leinonen & Rajaniemi & Rappe & Räsänen & Teittinen & Topo 2017: 8–10, 112–115.)

2.3 Ikääntyneiden asumisen ennakointi ja varautuminen

Ikääntymisen edetessä on tärkeää lähteä hyvissä ajoin ennakoimaan tulevaa. Ikääntyneet tulee saada olla vaikuttamassa oman elämän järjestämiseen ja voida elää oman näköistä elämää viimeisiin hetkiin asti. Pitkälä (2021) pohtii artikkelissaan ikääntyneiden onnellisuutta suhteessa asumiseen. Ikääntyneet kykenevät suunnittelemaan tulevasuutaan, jos ohjaus ja neuvonta sekä tietoisuus vaihtoehdoista on mahdollistettu. Tulevaisuudessa nykysukupolvilla on enemmän mahdollisuuksia muun muassa panostaa taloudellisesti asumiseen ja kotona asumista tukeviin palveluihin. Toiveet asumisesta voivat olla laajempi kirjoisia. (Pitkälä 2021: 160–171.)

Ympäristöministeriön (2023) julkaisussa todetaan, että ikääntyneiden omaa tulevaisuuden asumisen ennakointia ja varautumista voidaan tukea monenlaisilla eri keinoilla. Keinoina ovat esimerkiksi tiedottaminen asumiseen vaikuttavista tekijöistä, erilaisista asumisen ratkaisuista ja avustuksista. Ikääntyneitä tulisi rohkaista pohtimaan tulevaisuuden asumisen liittyviä toiveita ja tarpeita. Konkreettisemmalla tasolla tulevaisuuden asumiseen liittyviä aiheita ovat taloudellinen suunnittelu, erilaista asumiskohteiden vertaileminen ja mahdollisten kotiin tehtävien muutostöiden kartoittaminen. Lisäksi asuinympäristön tarkastelun osalta on tärkeää pohtia palveluiden ja julkisen liikenteen saavutettavuutta sekä esteetöntä liikkumista. (Kortelainen & Koivula & Koivula & Luomala & Siltala & Aihinen & Oosi 2023: 19–23.) Ikääntyneet tarvitsevat läheisten, viranomais- ja yksityistahojen tukea oman tulevaisuuden ennakointiin ja konkreettisiin varautumisen toimenpiteisiin.

Vuosina 2020–2023 toteutettiin Ikäohjelmaan sisältyviä hankkeita, joiden tuloksena syntyi ikääntyneiden asumisen kehittämiseen liittyviä hyviä käytäntöjä kunnissa ja hyvinvointialueilla. Hankkeiden yhtenä aiheena oli kuntien toimet ikääntyneiden asumisen ennakoinnissa ja varautumisessa. Hankkeita esittelevässä julkaisussa todetaan, että kuntien keskeinen tehtävä on toteuttaa asumisen ennakoimista ja varautumista maankäytön yleissuunnitelmissa ja kaavoitussuunnittelussa. Suunnittelun avulla voidaan edistää ikääntyneille suunnattujen asumisen ratkaisujen toteuttamista. Kuntien ennakoimista ja varautumista voidaan toteuttaa myös alueellisessa suunnittelussa, jossa otetaan huomioon ikäystävälliset asuinympäristöt ja yhteisöllisyys. Julkaisussa kerrotaan hankkeita, joissa on toteutettu muun muassa asumisen työpajoja sekä ikääntyneiden toiveita ja tarpeita kartoittavia kyselyjä. (Kortelainen & Koivula & Koivula & Luomala & Siltala & Aihinen & Oosi 2023: 9–13.)

Ikäohjelman hankkeissa tarkasteltiin yhtenä aiheena hyvinvointialueiden toimintaa suhteessa ikääntyneiden asumisen edistämiseen. Hyvinvointialueen tehtäväksi todettiin niin hyvinvoinnin edistäminen kuin kotona asumisen tukeminen. Julkaisussa korostettiin kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyötä, joka nähtiin erityisen tärkeäksi. Yhdessä hankkeessa oli luotu yhteistyöryhmä kuntien ja hyvinvointialueen kesken, jonka tehtävänä oli muun muassa käsitellä erityisryhmien asumista, maankäyttöön ja liikkumiseen liittyviä asioita. Ikäohjelman hankkeiden aiheita olivat myös ikääntyneiden oman ennakoimisen ja varautumisen tukeminen, monipuoliset ikääntyneiden asumisen ratkaisut ja ikäystävällisten asuinympäristöjen kehittäminen. (Kortelainen & Koivula & Koivula & Luomala & Siltala & Aihinen & Oosi 2023: 14–37.) Kehittämishankkeiden aiheita ja uusia toimintamalleja voidaan hyödyntää eri hyvinvointialueilla ja kunnissa asumisen kokonaisuuksien vahvistamisessa. Aiheita on esitelty tämän opinnäytetyön liitteessä kaksi.

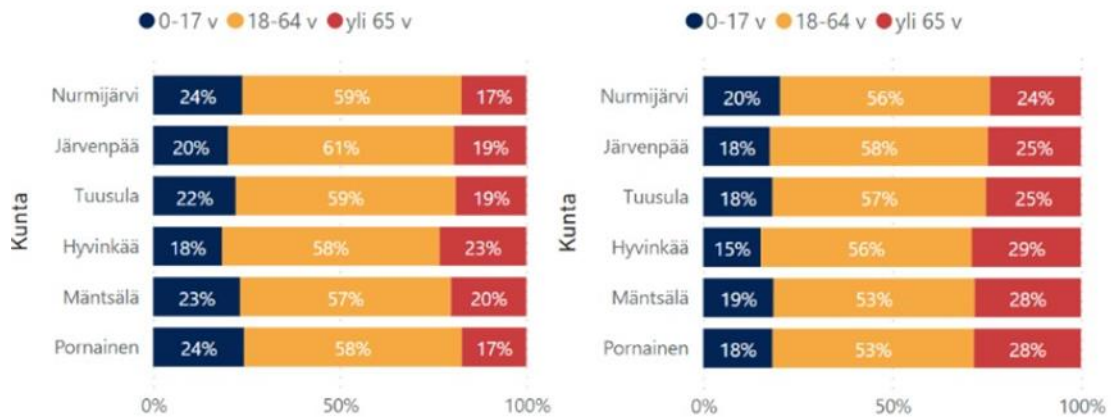
3 Toimintaympäristönä Keski-Uusimaa

Opinnäytetyön toimintaympäristöksi valikoitui Keski-Uudenmaan hyvinvointialue ja sen alueella olevat kunnat. Kuuden kunnan alueella asuu noin 200 000 asukasta. Alueen väestö asuu pääsääntöisesti kaupunkitaajamissa sekä kunta- ja kyläkeskuksissa, joihin on rakentunut monimuotoinen asuntokanta. Myös haja-asutusalueella asuu iso joukko väestöstä. Kuntien asuin- ja palveluympäristöjen kirjo on suuri, mutta kokonaisuudessaan ne vaihtuvat sopusoinnussa taajamista maaseutumaisemiin. Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän toiminta aloitettiin vuonna 2019 ja omistajakuntina toimivat Hyvinkää, Järvenpää, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen ja Tuusula. Alueelliset muutokset sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen osalta jatkuivat vuoden 2023 alusta, kun Keski-Uudenmaan hyvinvointialue aloitti toimintansa. Nykyinen hyvinvointialue rakentui pääosin samanmuotoisena kuin se kuntayhtymän aikana oli. Muutoksena aikaisempaan kokonaisuuteen alueen pelastustoimi, koulujen kuraattorit ja psykologit, Eteva-kuntayhtymän palveluita ja Ridasjärven päihdehoitokeskus liittyivät hyvinvointialueen toimintaan. (Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2024b.)

Kuva 2. Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen sijainti Uudenmaan alueella violetilla (Wikipedia 2024).

Taulukko 1. Keusoten väestö vuosina 2021 (vasemmalla) ja 2040 (oikealla) (Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2024a: 109).

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueiden kuntien yli 65-vuotiaiden määrään kehitystä vuodesta 2021 vuoteen 2040 on esitelty taulukossa yksi. Kaikkien kuntien osalta ikääntyneiden määrä kasvaa vuoteen 2040.

3.1 Kunta hyvinvoinnin edistäjänä

Hyvinvointialueen velvoitteiden tavoin kuntien tehtäviin kuuluu ikääntyneiden hyvinvoinnin tukeminen sekä asumisen, palveluiden ja asuinympäristöjen kehittäminen. Kuntien tulee edistää kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä. Hyvinvoinnin edistämiseen tulee laatia hyvinvointisuunnitelma, jonka arviointia tulee tehdä vuosittain ja koostaa kokonaisuudesta hyvinvointikertomus. Ikääntyneiden asioiden edistämiseksi kunta asettaa vanhustaneuvoston, jolla on mahdollisuus vaikuttaa ikääntyneiden elämään ja hyvinvointiin liittyviin kokonaisuuksiin. (Kuntalaki 2015/410 § 1, 27.)

Keusoten alueen kunnissa ikääntyneiden asumista on kehitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana muun muassa rakentaen seniori- ja hoiva-asumista sekä kehittäen asuinympäristöjä. Alueelle on rakentunut uudenlaisia palvelukortteleita ja erityisesti ikääntyneiden aktiivista arkea sekä yhteisöllisyyttä tukevia seniorikeskuksia. Seuraavana tarkastellaan alueella tehtyjä asumiseen liittyviä kehittämistoimenpiteitä ja muutamia rakentuneita seniorikohteita.

Hyvinkään kaupunki osallistui vuonna 2020 Valtioneuvoston ikääntyneiden asumisen selvitykseen. Selvityksen tarkoituksena oli kartoittaa case-kuntien ennakoinnin ja varautumisen tilannetta sekä ratkaisuja. Hyvinkään tilannekuvasta todettiin, että kaupungin

väestö ikääntyy merkittävästi. Ikääntyneet asuvat pääsääntöisesti 70- ja 80-luvulla rakennetuissa asunnoissa ja suuri osa hissittömissä kerrostaloissa. Selvityksen mukaan Hyvinkäällä oli edistetty esteettömyyttä monipuolisesti asuntokannassa, monipuolistettu asuntotarjontaa kaavoituksen keinoin, lisätty tarveperusteisia asumismuotoja ja yhteisöllistä asumista. (Kortelainen & Oosi & Luukkonen & Luomala & Välikangas & Hätälä & Haapakorva & Hämeenniemi & Kaasalainen 2020: 89–92.)

Pornaisten kunta otti aktiivisen otteen ikääntyneiden asumisen kehittämiseen vuonna 2021. Kunta haki Ympäristöministeriöltä rahoitusta Ikäihmisten palvelukortteli-hankkeelle, jolle myönnettiin avustusta. Kunnan tarkoituksena oli luoda palvelukortteli-mainen asumiskokonaisuus, jossa otetaan huomioon ikääntyneiden asumisen tarpeet ja hyvinvoinnin tukeminen. Hankkeen tarkoituksena oli etsiä ratkaisuja ikääntyneiden tarpeisiin perustuvia asumismuotoja, saavutettavia palvelua ja hyvinvointia tukevia asuinympäristöjä. Pornaiselle myönnettiin toinen Ympäristöministeriön hankerahoitus vuonna 2022. Hankkeen tavoitteena oli ikäihmisten kotona asumisen tukeminen. Kunnan pyrkimyksenä oli hankkeen avulla edistää ikääntyneiden asumisen turvallisuutta ja esteettömyyttä. (Ympäristöministeriö nd.) Pornaisten kunta laati kuntastrategian vuosille 2022–2030. Strategiassa määriteltiin, että kunnan alueella pyritään tarjoamaan ikäihmisille erilaisia asumisvaihtoehtoja ja hyvinvointia tukevia palveluita. (Pornainen nd.)

Ympäristöministeriön erityisavustuksia kehittämishankkeisiin myönnettiin Keusoten alueella myös Tuusulan kunnalle. Tuusula toteutti Ikääntyneiden yhteisöllisen asumisen malli-hankkeen 2021–2022. Hankkeen tavoitteena oli edistää yhteisöllistä asumista, kehittää yhteisöllisiä asumiskohteita ja lisätä monimuotoista asumisen tarjontaa. (Tuusulan kunta 2022: 1–28.) Pornaisten kunnan tavoin Tuusulalle myönnettiin toistamiseen Ympäristöministeriön hankeavustusta vuonna 2022. Toisen hankkeen pyrkimyksenä oli lähteä kehittämään ikäystävällistä asuinympäristöä Tuusulan keskustaan. Hankkeen tavoitteena oli kehittää uusia asuinkohteita, ikäystävällistä asuinympäristöä ja kotona asumista tukevia palveluja Tuusulan keskustaan. (Tuusulan kunta 2023: 1–16.)

Vuonna 2014 Järvenpään kaupungin keskustaan aloitettiin suunnittelemaan Hyvinvointikampusta, jonka sijoittuminen määriteltiin palveluiden sekä sosiaali- ja terveyskeskuksen läheisyyteen. Korttelialueella sijaitisi jo ennestään ikääntyneiden toimintakeskus, joka tuki myös osaltaan alueen kehittämistä yhä tiiviimmäksi palvelukortteliksi. Suunnittelutyötä tehtiin eri toimialojen kesken ja vahvasti mukana oli myös vanhusneuvosto. Hyvinvointikampuksen ideaan haluttiin liittää vahvasti monisukupolvisuus ja yhteisöllisyys. (Oosi & Koramo & Sadeoja 2019: 35–41.) Hyvinvointikampukselle valmistui vuonna

2020 palvelu- ja senioritalon lisäksi kolme kerrostaloa, joissa oli erilaisia asumistarpeita palvelevia asumismuotoja. Kampukselle oli rakennettu kattavasti aktiivisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevia rakenteita muun muassa yhteiset tilat korttelituvassa ja monipuolinen yhteispiha. (Tyvene nd.)

Nurmijärven kunta on lähtenyt suunnittelemaan kuntalaisten ja eri neuvostojen kanssa Kirkonkylän palvelu- ja keskusta-alueen ympäristöä. Tulevaisuuden Kirkonkylä-projektin tarkoituksena on luoda Kirkonkylälle kehittämissuunnitelma, joka kattaa muun muassa viheralueiden, palvelukeskittymien, liikennesuunnitelmien ja kaupunki- ja kulttuuriympäristön kehittämissuuntia. Vanhusneuvostolla on mahdollisuus osallistua alueen kehittämiseen ja tuoda esille ikäystävällisen kehittämisen tarpeita. (Nurmijärvi nd.)

3.2 Hyvinvointialue kotona asumisen tukena

Vuoden 2023 alussa laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021), (myöhemmin järjestämislaki) ohjasi sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen täytäntöönpanoa ja hyvinvointialueet aloittivat toimintansa. Järjestämislain 4 §:ssä todetaan, että hyvinvointialueiden tehtävänä on järjestää yhdenvertaisia ja saavutettavia sosiaali- ja terveystalouksia. Toisaalta lain henkeen voidaan todeta, että väestölle tulee järjestää tasa-vertaiset palvelut koko hyvinvointialueella. Järjestämislain 7 §:n mukaan hyvinvointialueen tulee tukea väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä olla edistämässä hyvinvointia alueen kuntien kanssa. Samoin laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalouksista (980/2012) määrittelee 5 §:ssä, että hyvinvointialueen on laadittava suunnitelma ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden ja toimintakyvyn tukemiseksi.

Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä oli laatinut alueellisen ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelman vuosille 2022–2025. Suunnitelman tavoitteena oli edistää alueen yli 65-vuotiaiden hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä sekä vahvistaa osallisuutta. Lisäksi tavoitteina olivat myös riskiryhmien tunnistaminen, palveluiden saatavuuden varmistaminen ja ikääntyneiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. (Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä 2021: 3–4.) Saman suuntaisesti Keski-Uudenmaan hyvinvointialue kirjasi edeltäneen sote-kuntayhtymän tavoin hyvinvointialue strategiaansa tavoitteena muun muassa parantaa asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä. Tavoitteen saavuttamiseksi hyvinvointialue pyrkii järjestämään saavutettavia lähineuvonta- ja hyvinvointipalveluita, joiden avulla asukkaita pystytään tukemaan yhdenvertaisesti ja yksilöllisesti. Hyvinvointialue mainitsee strategiassaan, että haluaa parantaa ja kehittää jatkuvasti palveluita ja

toimintaa. (Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2023.) Hyvinvointialueen jatkuvaa parantamista siivittää palvelujen verkostosuunnitelma, joka on laadittu vuosille 2024–2030. Suunnitelmassa todetaan, että hyvinvointialue kehittää muun muassa ikääntyneiden kotona asumisen palveluja yhtenäisen asiakasohjausmallin avulla ja asumispalveluiden osalta painopisteenä on yhteisöllisen asumisen lisääminen. Palveluiden kehittämisen yhteydessä hyvinvointialueen ja kunnat tiivistävät jatkossa jo pidemmän aikaa jatkunutta yhteistyötä. (Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2024a.)

3.3 Kuntien ja hyvinvointialueen ennakointi ja varautuminen

Kuntien ikääntyneiden asumisen ennakointia ja varautumista on tehty kunnissa hyvin eri tavalla. Toisissa kunnissa ennakointiin ja varautumiseen on panostettu, joillekin asia on hyvinkin uusi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (2020) raportissa tuodaan esille, että vuoden 2018 kyselyn mukaan 87 % kunnista oli ottanut ikäasumisen mukaan iäkkään väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen suunnitelmaan. Toisaalta vuoden 2020 kyselyn mukaan 27 % kunnista on tehnyt ikäasumisen ennakointisuunnitelman. Valtaosa kuntien viranhaltijoista käyttää ikääntyneiden asumisen ennakointiin ja kehittämiseen alueen väestöennusteita. Kolmas osa kunnista tekee vahvasti yhteistyötä vanhusneuvostojen kanssa. Raportissa jaotellaan ikääntyneiden asumisen ennakoimisen ja varautumisen toimenpiteiksi tiedonkeruu, maankäyttö, hallinto ja kotona asumista tukeminen. (Kortelainen & Oosi & Luukkonen & Luomala & Välikangas & Hätälä & Haapakorva & Hämeenniemi & Kaasalainen 2020: 61–64.) Raportin perusteella voidaan todeta, että kuntien tulee paneutua ikääntyneiden asumisen ennakoimiseen ja varautumiseen. Kehittämistyöhön tulee vahvasti ottaa mukaan tiedon kerääminen ja eri toimialojen yhteistyö sekä kotona asumista tukevien palvelujen ja asumispalvelujen kehittäminen.

Kuntien ja hyvinvointialueiden ikääntyneiden asumisen ennakoinnin ja varautumisen tukena voidaan käyttää esimerkiksi Ympäristöministeriön raportissa esiteltyä ikääntyneiden asumisen ennakointimallia. Ennakointimalli on jaettu kahteen osaan. Mallin mukaan ennakointia tulisi aloittaa väestön ikääntymisen tarkastelusta määrällisesti ja alueellisesti. Perusteellisen väestörakenneanalyysin jälkeen tarkastelua olisi merkittävää kohdentaa ikääntyneiden asumisen tarpeisiin. Ennakoinnin välineiden kautta voidaan lähteä suuntaamaan varautumisen toimenpiteisiin, joita ovat muun muassa alueelliset rakentamis- ja muutostarpeet. (Oosi & Koramo & Toivanen & Keinänen 2017: 89–104.) Ennakointimallin näkökulmista on liitetty kuvat tämän opinnäytetyön liitteeseen yksi.

4 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän, hyvinvointialueen ja alueen kuntien eri toimi- ja palvelualueiden vuosien 2019–2023 ikääntyneiden asumisen kokonaisuutta, meneillään olevia kehittämisen kohteita ja tulevaisuuden suunnitelmia. Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen ikääntyneiden asumisen tilaa ja löytää keinoja tulevaisuuden asumisen ennakointiin ja varautumiseen. Tavoitetta tarkastellaan laaja-alaisesti eri toimijoiden näkökulmasta, koska ikääntyneiden asumisen kehittäminen sijoittuu useamman toimi- palvelualan alaisuuteen. Lopuksi opinnäytetyössä tarkastellaan tuloksia suhteessa ikääntyneiden asumisen valtakunnallisten hankkeiden tuloksiin.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

Miten ikääntyneiden asumista on kehitetty Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella ja alueen kunnissa?

Miten Keski-Uudenmaan hyvinvointialue ja kunnat ovat ennakoineet ja varautuneet ikääntyneiden tulevaisuuden asumisen tarpeisiin?

Miten Keski-Uudenmaan alueella tulisi jatkossa ennakoida ja varautua ikääntyneiden asumisen tarpeisiin?

Opinnäytetyön avulla halutaan nostaa esille ikääntyneiden asumiseen liittyviä näkökulmia sekä huomioidaan iäkkäiden omia toiveita ja tarpeita asumisen järjestämisessä. Opinnäytetyön näkökulmana on jatkuva parantaminen. Työn halutaan antavan tietoa kuntien, hyvinvointialueen ja yksityisiä toimijoiden ikääntyneiden asumisen kehittämistyöhön sekä ennakointiin ja varautumiseen tulevaisuuden tarpeisiin.

5 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyön avulla haluttiin kuvata alueen ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen kokonaisuutta. Lisäksi tavoitteena oli tarkastella syvemmin alueen kuntien ja hyvinvointialueen ikääntyneiden asumisen järjestämiseen liittyvää ennakointia sekä varautumista. Ikääntyneiden asumisen järjestäminen sijoittuu useamman toimialan alaisuuteen, jonka vuoksi laaja-alainen tarkastelu oli perusteltua. Laadulliset tutkimusmenetelmät sopivat hyvin ilmiön laajempaan perehtymiseen. Kananen (2014) kuvaa laadullista tutkimusta syvällisenä ilmiön kuvaamisena ja korostaa, että laadullisessa tutkimuksessa tulkinnoilla ei ole tiukkoja sääntöjä (Kananen 2014: 18–19).

Ennen opinnäytetyön toteuttamista tutustuin ikääntyneiden asumiseen liittyvään lainsäädäntöön sekä tutkimuksiin ja selvityksiin. Ikääntyneiden asumisen kontekstia on tutkittu melko paljon. Tutkimusten lisäksi viimeisen kymmenen vuoden aikana eri puolille Suomea on toteutettu ikääntyneiden asumiseen ja sen kehittämiseen liittyviä hankkeita. Hankkeista esimerkkeinä voisi mainita Sosiaali- ja terveysministeriön Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa – kärkihanke vuosina 2016–2018 (Noro & Karppanen 2019: 1–74) ja Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus – hanke vuosina 2016–2017 (Jolanki & Leinonen & Rajaniemi & Rappe & Räsänen & Teittinen & Topo 2017: 1–136).

Kuntien ja hyvinvointialueiden järjestämisen ennakoinnista ja varautumisesta ei ole tehty väitöskirjastatasoista tutkimusta. Ennakoinnin ja varautumisen teemat on nostettu julkiseen keskusteluun erityisesti viime vuosina. Aiheesta on löydettävissä muun muassa Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan ja Ympäristöministeriön julkaisuja, joissa on selvitetty kuntien ja hyvinvointialueiden ennakoinnin ja varautumisen mahdollisuuksia ja yhteistyötä. Ympäristöministeriö toteutti Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman vuosina 2020–2022. Ohjelman tavoitteena oli edistää erilaisten asumisen ratkaisujen tarjontaa, tukea kuntia ennakoimaan ikääntyneiden asumista ja kehittämään ikäystävällisiä asuinympäristöjä. (Ympäristöministeriö 2020.) Opinnäytetyön aiheeseen perehtyessäni osallistuin Ympäristöministeriön toimenpideohjelman aikana järjestettäviin Ikääntyneiden asumisen webinaareihin. Luentokokonaisuuksien myötä sain ajantasaista tietoa ikääntyneiden asumisen kehittämiseen liittyvistä uusista menetelmistä sekä eri kuntien ja hyvinvointialueiden kehittämishankkeista.

5.1 Aineiston kerääminen

Opinnäytetyön keskiössä oli Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen ja aikaisemman sote-kuntayhtymän sekä alueen kuntien ikääntyneiden asumiseen liittyvä toiminta vuosina 2019–2023. Tutkimusongelmaan päädyttiin etsimään vastauksia erilaisten dokumenttien kautta. Ikääntyneiden asumisen kehittyminen alueella on muodostunut menneiden aikojen kehitysaskelista. Kananen (2014) ja Vilka (2021) toteavat dokumenttien ajallisuuden merkityksen sisällön oikeellisuuteen ja pysyvyyteen. Aikaisemmin tapahtuneita asioita voidaan tarkastella sen aikaisista dokumenteista, joiden sisältö ei ole muuttunut, kuten haastatteluissa aiheen sisältö voi olla muistin varassa. (Kananen 2014: 90–91; Vilka 2021: 95.) Tulevaisuuden kuvan hahmottamiseen pyrittiin löytämään vastauksia ennakoimisen ja varautumisen näkökulmasta skenaarioita sekä suunnitelmia apuna käyttäen.

Taulukko 2. Opinnäytetyön dokumenttiaineisto.

Aineisto 1 Julkisesti internetissä esillä olevat Keusoten ja alueen kuntien dokumentit.	
Aineisto	Tarkennus
Ympäristöministeriön selvitys kuntien ja kansalaisten asumistarpeiden sekä asumisen ennakoimisen ja varautumisen tilasta.	Selvitys Hyvinkään kaupungin ikääntyneiden asumisen ennakoimisen ja varautumisen tilasta.
Yhteisöllisen asumisen malli Tuusulassa-hankkeen julkaisu.	Hankkeen internetjulkaisu ja loppuraportti.
Muita hankejulkaisuja, hyvinvointikertomuksia, asunto-ohjelmia ja verkostosuunnitelmat.	Pornaisten Ikäihmisten palvelukortteli-hankkeen julkaisu, kuntien hyvinvointi- ja asuntopolitiikan julkaisu ja Keusoten verkostosuunnitelmat.

Aineisto 2 Ei julkisesti esillä olevat Keusoten ja alueen kuntien dokumentit.	
Aineisto	Tarkennus
Hankemateriaalit	Alueella toteutettujen ikääntyneiden asumiseen liittyvien hankkeiden materiaalia muun muassa kyselyjen tuloksia ja skenaarioita.
Kuntien ja Keusoten yhteistyöhön liittyvät materiaalit	Kuntien ja Keusoten yhteisiä suunnitelmia, muistioita ja materiaaleja.

Julkisesti internetissä esillä olevien dokumenttien hakusanoina käytettiin ikääntyneiden asuminen, ennakointi tai varautuminen sekä näihin sanoihin liitettynä Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue tai alueella oleva kunta (Hyvinkää, Järvenpää, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Tuusula). Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen ja aikaisemman sote-kuntayhtymän sekä alueen kuntien ei julkisesti esillä olevien dokumenttien osalta haettiin tutkimusluvut kaikilta organisaatioilta erikseen. Kuntien eri toimialueet ja sosiaali- ja terveyshuollon palvelualueet tekevät yhteistyötä ikäihmisiin liittyvissä asiakokonaisuuksissa, mutta toimijat myös kehittävät esimerkiksi ikääntyneiden asumista ja palveluja erikseen. Tämän vuoksi dokumentteja pyrittiin keräämään useilta eri toimialoilta. Opinnäytetyön aineistoon valikoitui dokumentit, joiden julkaistuaika sijoitui vuodesta 2019 vuoden 2023 alkuun.

5.2 Aineiston käsittely ja analyysi

Opinnäytetyön aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysiä. Puusa (2020) toteaa artikkelissaan, että sisällönanalyysi sopii hyvin laadulliseen tutkimukseen. Analyysimenetelmä antaa mahdollisuuden tarkastella aineistoa monipuolisesti. (Puusa 2020: 148–149.) Opinnäytetyön aineisto on moninäkökulmainen ikääntyneiden asuminen teeman ympärillä. Sisällönanalyysi menetelmänä antaa mahdollisuuden tulkita ja arvioida aineistoa laaja-alaisesti. Analyysimenetelmän avulla pyritään löytämään tuloksia, jotka vastaavat opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyön aineisto rakentui kokonaisuudessaan tekstimuotoon, jonka vuoksi aineistoon oli helppo lähteä perehtymään. Kanasen (2015) mukaan aineistoa lukemalla luodaan sisällöstä kokonaiskuva (Kananen 2015: 163). Aineistoon tutustumisen jälkeen dokumenteista lähdettiin etsimään alueen ikääntyneiden asumiseen, ennakointiin ja varautumiseen liittyviä tekstejä. Tekstien asiakokonaisuuksille annettiin sisältöä kuvaavia koodoja. Kananen (2014) kuvaa koodausta työvaiheeksi, jossa yhdistävien koodien avulla pystytään käsittelemään aineistoa. Aineistoa järjestellään koodauksella yksinkertaisempaan muotoon. (Kananen 2014: 103–108.)

Aineistosta koodauksen avulla esille nousseiden asiakokonaisuuksien alkuperäisilmaukset koottiin taulukkomuotoon analyysiä varten. Kanasen (2014) mukaan aineistosta koodatut tekstikokonaisuudet luokitellaan taulukkoon teoriasta esille nousseiden käsitteiden ja aiheiden avulla. Luokittelulla yhdistetään koodattuja aiheita, jotta ne muodostavat loogisen kokonaisuuden. (Kananen 2014: 113–115.)

Sisällönanalyysi jatkui alkuperäisilmausten muodostamisesta pelkistetyiksi ilmauksiksi. Tämän vaiheen jälkeen pelkistettyjä ilmauksia tarkasteltiin ja niistä etsittiin yhdistäviä käsitteitä. Tarkastelun tuloksena käsitteistä muodostui aineiston alaluokat. Aineiston analyysi jatkui alaluokkien muodostamisesta yläluokiksi ja tästä edelleen ryhmittely jatkui yläluokkien yhdistämisestä yhdistäviksi tekijöiksi. Taulukossa 3. esitellään esimerkkejä opinnäytetyön aineiston luokittelusta.

Taulukko 3. Opinnäytetyön aineiston luokittelua.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokittelu	Yläluokka	Yhdistävä
Suuri määrä 65–74-vuotiaista asuu tällä hetkellä kerrostaloissa, joissa ei ole hissiä (yli 1000 henkilöä).	yli 1000 65–74-vuotiaista asuu hissittömässä kerrostalossa.	Ikääntyneet asuu hissittömissä kerrostaloissa.	Hissittömät kerrostalot	Ennakointi/ Väestön ikääntyminen ja toimintakyky
Tavoitteeksi noin 300 ikääntyneiden välimuotoisen asumisen paikkaa vuosille 2021–2030 aikana eli laskennallisesti noin 30 asuntoa/vuosi.	Tavoitteena 30 välimuotoisen asumisen paikkaa vuodessa.	Tavoitteena välimuotoisen asumisen lisääminen.	Välimuotoisen asumisen lisääminen.	Varautuminen/ rakentamis- ja korjaustarpeet.

Pääluokat eriteltiin alueen ennakkoinnin ja varautumisen toimenpiteiden osalta kahdeksi eri kokonaisuudeksi. Aineistoon sijoittuvaan ajankohtaan liittyviä luokkia nimitettiin nykytilaksi ja tulevaisuuteen liittyvää toimintaa ennakkoinnin ja varautumisen menetelmiksi. Luokittelun tuloksena muodostuivat seuraavat pääluokat: Nykytila/ennakointi, Nykytila/varautuminen, Ennakointi, Varautuminen/rakentamis- ja korjaustarpeet, Varautuminen/kunnan mahdollisuudet ja Varautuminen/hyvinvointialueen mahdollisuudet.

6 Opinnäytetyön tulokset

Opinnäytetyön tulokset esitellään kahtena eri kokonaisuutena. Ensimmäisenä tarkastellaan aineistosta esille nousseita ikääntyneiden asumiseen liittyviä kehittämistoimia, joita kunnat, Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä ja hyvinvointialue olivat suunnitelleet ja toteuttaneet vuodesta 2019 vuoden 2023 alkuun. Kuntayhtymästä ja hyvinvointialueesta käytetään yhteistä nimeä Keusote. Toisena tarkastelun kokonaisuutena on kuntien, kuntayhtymän ja hyvinvointialueen ikääntyneiden asumisen ennakkoinnin ja varautumisen suunnitelmat sekä toimenpiteet tuleville vuosille.

6.1 Ikääntyneiden asumisen nykytila

Tuloksista esille nousseita aiheita olivat yhteistyö eri toimijoiden kanssa, kuntayhtymän ja hyvinvointialueen toimenpiteet, kuntien toimenpiteet, ikäihmisten asumisen hankkeita sekä kunnan suunnitelmia ja selvityksiä. Aineistosta korostui ikääntyneiden asumisen kehittämiseen liittyvä yhteistyön merkitys. Keusoten ja alueen kuntien välille oli luotu yhteistyöryhmä, joka oli nimetty ensin asumispalvelurakentamisen yhteistyöryhmäksi ja myöhemmin erityisasumisen yhteistyöryhmäksi. Vuoden 2022 lopussa yhteistyöryhmän nimeksi muodostui asumisen ratkaisut ja turvalliset asuinympäristöt. Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymän muuttuessa hyvinvointialueeksi vuoden 2023 alusta yhteistyöryhmän toiminta jatkui saman muotoisena. Yhteistyöryhmä toimi myös alueellisena ikääntyneiden asumisen tilannetiedon jakamisen kanavana.

Keusote ja kunnat erikseen tekivät yhteistyötä ja järjestivät kuntakohtaisia neuvotteluja. Kuntien välille oli muodostunut jo ennen vuotta 2019 erilaisia asumiseen ja kaavoitukseen liittyviä yhteistyöryhmiä, joiden toiminnan jatkaminen todettiin tukevan esimerkiksi ikääntyneiden asumisen kehittämistä alueellisesti. Yhteistyöryhmissä pohdittiin muun muassa alueellisia Ara-kohteiden varallisuusrajoja ja yleisten rakennusten tonttien käyttöä. Ikääntyneiden asumisen kehittämisen osalta kunnat, kuntayhtymä ja hyvinvointialue tekivät yhteistyötä lisäksi vuokrayhtiöiden, vanhusneuvoston ja pelastuslaitoksen kanssa.

Aineiston mukaan Keusote oli lähtenyt oman toimintansa aikana suunnittelemaan palvelurakenteen keventämistä. Suunnitelman rakentamisen aikana toteutettiin toimitilakartointus, joka osaltaan sisältyi palveluiden järjestämisen arviointiin. Keusote totesi, että hoiva-

asumisen määrä oli riittävä ja tavoitteena oli lisätä tavallista palveluasumista. Keusote toteutti kotona asumisen tukipalveluiden kehittämistä. Myös lainmukaiset asunnonmuutostyöt kuuluivat Keusoten järjestettäväksi. Aineistossa nostettiin esille perhehoidon kehittäminen. Todettiin, että ikääntyneiden perhehoitoasiakkaiden määrä oli vähäinen. Keusote tarttui aiheeseen ja lähti kehittämään muun muassa perhehoitajien tukikeinoja ja palkkioiden määrää.

Keusoten alueen kunnissa aineiston mukaan oli toteutettu monenlaisia ikääntyneiden asumisen kehittämisen toimenpiteitä. Aineistossa mainittiin yksittäinen tonttivaraus ikääntyneiden asumiselle, toteutettu kaavamuuos palvelukorttelille ja rakenteilla oleva monisukupolvinen palvelukortteli. Rakentajilta ja tuottajilta oli tullut erityisesti kiinnostusta hoivarakentamiseen. Ikääntyneiden asumisen uudistuotannossa ja korjausrakentamisessa otettiin huomioon hybridikohteet, kortteliratkaisut, monimuotoisuus, yhteisöllisyys, monisukupolvisuus ja ikäystävälliset asuinalueet. Erityistä huomiota oli kiinnitetty uudistuotannon yhteisöllisten tilojen kustannusten jakautumiseen, joka oli osoittautunut haasteelliseksi. Uudistuotannon lisäksi vanhan asuntokannan korjausrakentamista oli aloitettu.

Aineistoon sijoittuvalla ajanjaksolla eri kunnissa oli toteutettu ikäihmisten asumiseen liittyviä hankkeita. Hankkeiden tavoitteina oli kehittää kuntien ikääntyneiden asumisen ratkaisuja ja asuinympäristöjä. Hankkeiden aikana toteutettiin muun muassa asumisen toiveiden kartoitus ja ikäystävällinen korttelikonsepti. Lisäksi yhden hankkeen tuotoksena oli ikääntyneiden asumisneuvontapalvelu. Kunnissa toteutettu talous- ja asumisneuvontapalvelu mainittiin hankkeen lisäksi myös muissa dokumenteissa. Ikääntyneiden asumisen kehittämisen tueksi kunnissa oli toteutettu asuntojen kartoitus ja etenemissuunnitelma, välimuotoisen asumisen selvitys ja kiinteistöjen arviointi. Aineistossa oli maininta yhdestä kunnasta, jonka strategiaan oli otettu mukaan ikääntyneiden asuminen.

6.2 Ikääntyneiden asumisen järjestämisen ennakointi

Opinnäytetyön aineistosta nousi esille ennakointiin liittyvät väestön ikääntymisen ja toimintakyvyn sekä asumisen tarpeiden ja toiveiden näkökulmat. Väestön ikääntymisen ja toimintakyvyn osalta aiheeksi muodostuivat väestöennuste ennakoimisen välineenä, asumiskohteista saatava tieto ja ikääntyneiden asumisen kokonaisuus. Aineisto sijoittui vuodesta 2019 vuoden 2023 alkuun. Aineistossa todettiin, että ikääntyneiden määrä kasvaa alueella suuresti ja kasvu painottuu lähivuosiin. Toisaalta aineistossa tuotiin esille lähivuosien suunnitelmat vuoteen 2025.

Ennakoinnin näkökulmasta lisäksi kuntakohtaisen tarkastelun merkitystä korostettiin aineiston dokumenteissa. Kunnat ja hyvinvointialue voisivat saada tietoa vuokra-, Ara- ja Aso-yhtiöiltä yli 55-vuotiaiden hakijoiden määrästä sekä asuntojen käyttöasteista. Ikääntyneiden asumisen kokonaisuuden tarkastelua pidettiin aineiston mukaan tärkeänä ennakoimisen näkökulmasta. Alueella tulee lähivuosina asumaan suuri määrä ikääntyneitä hissittömissä kerrostaloissa, jonka ratkaisemiseen tulee tarttua. Ikääntyneet asuvat omissa kodeissaan pitkään asumisen tukipalveluiden avulla. Hoiva-asumiseen muutetaan tämän myötä todella huonokuntoisena elämän viimeisiksi vuosiksi.

Aineistossa nostettiin esille, että ikääntyneet tarvitsevat monimuotoisia asumisvaihtoehtoja. Ikääntyneissä on heikkotulaisia, mutta toisaalta on myös nähtävissä, että alueella ikääntyneiden varallisuus on lisääntynyt. Alueelle tarvitaan sekä Ara-kohteita, että vaaparahoitteisia kohteita. Ara-kohteiden varallisuusrajojen tarkastelua tulee aika ajoin toteuttaa. Ikääntyneiden omaehtoisen ennakkoinnin osalta todettiin, että tarpeena on asumisvaihtoehtojen tiedottaminen. Erilaisten tarpeiden lisäksi aineistossa mainittiin ikääntyneiden toiveena asua mahdollisimman pitkään omassa kodissa. Kotona asumisen tueksi toivottiin erilaisia tukipalveluita esimerkiksi kotihoitoa. Ikäihmisten kuuleminen ja osallistaminen nostettiin aineistossa esille useita kertoja. Ikääntyneiden asumisen toiveiden ja tarpeiden huomioiminen kehittämisessä koettiin tärkeäksi. Tiedon kartoittamiseksi tulisi toteuttaa ikääntyneiden asumisen tarpeen kartoitus esimerkiksi ikääntyneiden asumisen kyselyllä.

6.3 Ikääntyneiden asumisen järjestämisen varautuminen

Aineistossa todettiin, että seuraavina vuosina tulee asumaan suuri määrä ikääntyneitä hissittömissä kerrostaloissa. Hissittömyys heikentää muun muassa ikääntyneen itsenäisen asumisen toteutumista. Tähän haasteeseen tulee tarttua. Aineistossa mainitaan, että vanhojen kerrostalojen korjausrakentamista suositellaan vahvasti. Korjaus- ja rakentamistarpeita tulee arvioida aluekohtaisesti, koska kunnissa on hyvin erilaisia tarpeita. Kuntakohtaisissa suunnitelmissa tulisi ottaa huomioon korjaus- ja rakentamistarpeiden määrittelyssä muun muassa ikääntyneiden määrä suhteessa asuntokantaan.

Tulevaisuudessakin tarvitaan korjausrakentamisen lisäksi uudistuotantoa. Ikääntyneiden asumiskohteiden rakentamiselta edellytetään muun muassa yhteisöllisyyttä tukevia ratkaisuja ja monimuotoisia pihapiirejä. Lisäksi aineistossa todettiin, että alueelle tarvitaan lisää välimuotoisen asumisen kohteita ja uudistuotantokohteiden tulisi olla kokonaisuudeltaan helposti muutettavissa erilaisten ikäryhmien tarpeisiin. Uudistuotantojen ja

mittavien hakkeiden takana on isot resurssit, jonka vuoksi myös pitkän tähtäimen suunnittelua korostettiin. Alueen asumiskohteiden ja palveluiden kehittämistä todettiin, että rakennuttajien ja tuottajien ajattelun muutosta tarvitaan. Hoivarakentamiselle ei ole lähivuosina tarvetta, niinpä ajattelu tulisi suunnata monimuotoisiin ja kevyiden palveluiden asumiskohteisiin.

Tuloksista nousi esille kunnan toimintaan liittyvä yhteistyö eri toimijoiden kanssa, asuin- ja palveluympäristöjen kehittäminen, kaavoituksen ja rakentamisprosessin mahdollisuudet ja kunnan asumistoiminnan kehittäminen. Kuntien ja Keusoten välinen yhteistyö tukee kunnan ikääntyneiden asumisen varautumista. Yhdessä eri toimijoiden kanssa voidaan tehdä alueellista ja kuntakohtaista rakentamisen ja kaavoituksen tarvekoordinointia. Kuntien tulee vahvistaa yhteistyötä rakennuttajien ja tuottajien kanssa. Lisäksi yhtenä yhteistyökumppanina voisi olla Uudenmaan liitto. Yhteistyöryhmien kuten Keusoten ja kuntien asumisen ratkaisut ja turvalliset asuin ympäristöt sekä Kuuma-kuntien asumisen työryhmän toimintaa tulee jatkaa ja tarvittaessa kehittää. Aineistossa mainittiin, että alueelliset listat ikääntyneiden asumisen kohteista ja niiden ”tyhjäkäytöstä” ovat yhteistyön apuna muun muassa tarpeiden arvioinnissa.

Aineiston mukaan eri kuntien alueilta on pystytty osoittamaan tontteja ikääntyneiden asumiselle ja erilaisille palveluille. Yhden kunnan alueelle ollaan suunnittelemassa seniorikortteli, jonka suunnitelmat ja rakentaminen toteutetaan ikääntyneiden tarpeiden sekä toiveiden mukaisesti. Lisäksi todettiin, että edellä mainitun kaltaisia, tarveperusteisia hankkeita tarvitaan alueelle lisää. Kehittämissuosituksina mainittiin kevyiden palveluiden ja lähipalveluiden lisääminen sekä asuntojen sijoittaminen kauppakeskusten ympäristöön. Kunnan kaavoituksen mahdollisuuksista aineistossa mainittiin asuntopolitiikan ja siihen liittyvän kaavoituksen arviointi. Ikääntyneiden asumisen kohteiden kaavamerkintöjä tulee kuntien kaavoituksessa tarkentaa. Monimuotoisen asumisen kaavamerkintää tulisi kehittää, jotta tonttimahdollisuuksia olisi enemmän. Kuntiin tulee tonttikyselyjä, jonka tueksi tarvitaan alueen yhteisen tahtotilan tietoisuutta. Keusoten ja kuntien yhteistyön osalta tarvitaan yhtenäinen tonttikyselyihin liittyvä prosessikuvaus. Ajatuksena on, että rakentamiseen liittyvät kyselyt tulevat kuntiin ja tarvittaessa Keusote antaa lausunnon.

Aineistossa nousi esille kunnan asuntotoiminnan kehittäminen. Kunnan vuokra-asuntojen soveltavuuden arviointia ikääntyneille ja perhehoitopalvelulle tulisi toteuttaa. Lisäksi kuntien kiinteistöjen kehittämiseen tulisi kiinnittää huomiota. Aineistossa todettiin, että kunnissa ikääntyneiden asumisen kehittämisen resurssit ovat olleet ohuet. Resurssien

lisäämisellä joidenkin alueen kuntien osalta on pystytty aloittamaan esimerkiksi ikääntyneiden asumis- ja talousneuvontaa. Neuvontapalvelut ovat osa ennaltaehkäisevää työtä, joilla voidaan tukea ikääntyneiden elämää ja taloudenhallintaa. Asumisneuvojat ovat myös antaneet ohjausta ja neuvontaa toimintakyvyn tukemiseen liittyvistä lainmukaisista muutostöistä sekä tietoa valtion myöntämistä korjausavustuksista. Jatkossa kuntien tulee lisätä erilaisten asumisvaihtoehtojen markkinointia. Tietoisuuden lisäämistä voisi toteuttaa esimerkiksi mainonnalla ja asumisneuvontapalvelun kautta.

Tuloksista nousi esille Keusoten ja kuntien välinen yhteistyö, kevyiden asumispalveluiden kehittäminen ja kotona asumisen tukeminen. Aineiston dokumenteissa käsiteltiin sote-kuntayhtymän ja hyvinvointialueen ikääntyneiden asumiseen liittyviä aiheita. Keusoten ja kuntien välistä yhteistyötä oli tehty jo kuntayhtymän alku ajoista alkaen. Yhteistyön tiivistäminen on koettu tärkeäksi, joten sitä tullaan aineiston mukaan jatkossakin vahvistamaan. Yhteistyön rakenteita ja tavoitteita on hyvä kehittää edelleen ajan sekä tarpeiden muuttuessa. Sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaisuuksia tullaan kehittämään yhteistyöllä kuntien kanssa ja tässä hyödynnetään jo luotua palveluverkkosuunnitelmaa. Aineiston mukaan kunnilla oli toiveena, että Keusote jakaa tietoa kuntien suuntaan tulevista kilpailutuksista esimerkiksi asumispalveluiden osalta. Keusoten yhteistyökumppaneista mainittiin lisäksi pelastuslaitos. Pelastuslaitos on kuntayhtymän aikana toiminut erillisenä toimijana, jonka kanssa Keusote on tehnyt yhteistyötä muun muassa kotona asumisen paloturvallisuustietouden jakamisessa. Hyvinvointialueen muodostuessa pelastuslaitos yhdistyi sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa, jonka myötä jatkossa yhteistyö on luontevampaa ja helpompaa toteuttaa.

Aineiston mukaan Keusote on lähtenyt keventämään palvelurakennetta ja tulee sitä suunnitelmien mukaan myös jatkamaan. Kehittämällä pyritään löytämään ratkaisuja muun muassa asumispalveluiden jonotilanteeseen. Asumispalveluiden järjestämisen osalta mainittiin, että vaihtoehtojen monimuotoisuutta ja hybridiyksiköitä tullaan lisäämään. Yhtenä tavoitteena mainittiin, että asumispalveluja kyettäisiin tarjoamaan ensisijaisesti asiakkaan omasta kotikunnasta. Tähän tavoitteeseen pyritään vastaamaan myös monimuotoistumisen avulla. Asumispalveluiden kehittämisen lisäksi Keusote uudistaa kotona asumisen tukipalveluja. Tukipalveluista aineistossa mainittiin erityisesti kehityksen kohteena oleva kotihoito, jonka palvelua tulevaisuudessa tarjottaisiin ympäri vuorokauden. Näkemyksenä on jatkossakin, että kotona asumista tullaan tukemaan mahdollisimman pitkään erilaisilla vaihtoehdoilla. Aineistossa nousi esille useita kertoja eri aikajaksoilla ikääntyneiden perhehoitopalvelun kehittäminen. Aihe mainittiin myös tulevaisuuden kehittämisen kohteena.

7 Johtopäätökset

Keusoten ja alueen kuntien tehtävänä on ollut ja on tulevaisuudessa ennakoida alueen väestön ikääntymistä ja varautua sen tuomiin vaikutuksiin. Ikääntyneiden määrän lisääntyminen on suorassa suhteessa muun muassa ikäystävällisten asuntojen, asuinympäristöjen ja kotona asumista tukevien palveluiden tarpeeseen. Alueen kehittäminen ikäystävälliseen suuntaan vaatii laaja-alaista yhteistyötä niin ikääntyneiden kuin erilaisten toimijoiden kesken. Opinnäytetyön tuloksista on havaittavissa, että alueella on monipuolisesti suunniteltu tai otettu käyttöön sekä ennakoinnin että varautumisen keinoja. Kuitenkin kaikkia keinoja ei ole aineiston mukaan otettu käyttöön jokaisessa alueen kunnassa. On merkityksellistä huomioida, että tähän hetkeen mennessä toteutetut toimet eivät poisulje jatkuvan kehittämisen ja arvioinnin tarvetta. Toisaalta Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen laatu-, asiakas- ja potilasturvallisuussuunnitelmassa todetaan, että hyvinvointialueella on laadunhallinnan tavoitteena jatkuva parantaminen (Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2022). Hyvinvointialueen innoittamana myös kuntien olisi hyvä ottaa toiminnan periaatteeksi jatkuva parantaminen.

7.1 Ennakointi kehittämisen tukena

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella ikääntyneiden määrä kasvaa suuresti ja kasvu painottuu lähivuosiin. Väestörakenteen muutosta tulisi ennakoida hyvissä ajoin. Tietoa alueen ikääntyneiden asumisesta voidaan koota monenlaisista tietokokonaisuuksista. Opinnäytetyön tuloksissa todettiin, että kunnat ja hyvinvointialue voisivat saada tietoa ikääntyneiden hakeutumisesta erilaisiin asumiskohteisiin Ara-, Aso- ja vuokra-asuntokohteiden tilastoista. Toisaalta tulisi myös käyttää ennakoimiseen alueellista ja kunta-kohtaista väestöennustetta, jotka pohjautuvat tarkempaan väestön tarkasteluun. Ara-kohteiden vuokra-asuntojen asukasvalintojen valvontavastuu siirtyi 1.9.2023 kunnilta osittain hyvinvointialueille (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2023). Valvontavastuun myötä hyvinvointialueella on mahdollisuus soveltaa Ara-kohteiden asukasvalintojen tilastoja ennakoinnin välineenä ikääntyneiden asumisen kehittämisessä.

Ikääntyneiden asumisen kehittämisessä tulee ottaa vahvasti mukaan itse ikääntyneet. Vanhusneuvostot ovatkin vahvasti mukana kunnan päätöksen teossa jo lakiohjauksen myötä. (kuntalaki 2015/410 § 27). Ikääntyneiden asumisen kysely oli alueella toteutettu ainakin yhdessä kunnassa hankkeen yhteydessä (Tuusulan kunta 2022: 5–8). Alueen

kuntien kokonaisvaltaisen tarkastelun kannalta olisi tärkeää toteuttaa saman suuntainen kysely kaikissa kunnissa. Ikääntyneille kuntalaisille osoitetut kyselyt antaisivat laajempaa näkemystä ja monipuolista tietoa asumisen kokonaisuudesta. Hyvinvointialueen sosiaalipalvelussa kysely voitaisiin osittaa esimerkiksi kaikkiin kuntiin kotihoidossa oleville asiakkaille. Asumiskohteiden ja asuinympäristöjen kehittämiseen suositellaan soveltavan Verman esittämän asuinympäristön kävely ikääntyneiden kanssa (Verma 2020). Esimerkiksi Nurmijärven kunnassa ollaan kehittämässä palvelu- ja asuinympäristöä (Nurmijärvi nd.). Tämän kehittämistyön yhteyteen voisi ottaa ikääntyneiden esteettömyyskävelyn.

Valtakunnallisesti jo useampien vuosien ajan ikääntyneet ovat todenneet, että he haluavat asua kotona mahdollisimman pitkään. Samansuuntaisesti myös opinnäytetyön aineistossa oli mainittu aiheesta. Ikääntyneiden toiveiden mukaisesti myös hyvinvointialue on asettanut tavoitteeksi, että ikääntyneiden kotona asumista tuetaan mahdollisimman pitkään. Opinnäytetyön tuloksissa todettiin lisäksi tämän hetken tilannekuva, jossa ikääntyneet asuvat kotona heikkokuntoisiksi ja siirtyvät asumaan hoiva-asumiseen viimeisiksi elinvuosiksi.

Seuraavana otokset opinnäytetyön aineistosta:

Ikääntyneet haluavat asua kotonaan.

Kotona asuminen kotipalvelun tukemana mahdollisimman pitkään.

Ikäihmiset ovat todella huonokuntoisia ennen kuin pääsevät tehostettuun palveluasumiseen.

7.2 Varautuminen tulevaisuuden tarpeisiin

Opinnäytetyön tuloksissa todettiin, että alueella on suuri määrä hissittömiä kerrostaloja, joissa tulee asumaan lähitulevaisuudessa merkittävä määrä ikääntyneitä. Kyseisten kohteiden osalta tulisi tehdä arviointia korjausrakentamistarpeista. Selvitystyöhön voitaisiin yhdistää yleisesti alueen ikääntyneiden asumisen tarpeiden ja kohteiden tarkastelu. Toisaalta kunnilla on mahdollisuus hyödyntää naapurikuntien selvityksiä, koska sekä asuntokannassa että asuinympäristöissä on löydettävissä paljon samankaltaisuuksia. Tulevaisuudessa asumiskohteiden muuntojoustavuuteen tulee kiinnittää huomiota. Eri-laisien käyttäjäryhmien tarpeisiin muokattavat uudet asumiskohteet tarjoavat alueelle moni-

puolisuutta sekä tukevat taloudellisia resursseja. Opinnäytetyön tulosten perusteella korjauskohteiden määrää tullaan lisäämään. Muuntojoustavuuden huomioiminen ja korjausrakentaminen ovat huomioonotettavia ekologisia ratkaisuja ja tukevat alueellista kestävä kehitystä.

Opinnäytetyön tulosten perusteella kunnissa on käyty keskustelua ja havaittu tarve ikääntyneiden asumisen ennakoimiselle ja varautumiselle. Tuloksista voidaan havaita, että aihe ei kuitenkaan näy kuntien strategioissa. Ikääntyneiden asumisen kehittämisen kannalta olisi tärkeää, että asia nähtäisiin kuntien politiikassa merkityksellisenä ja kirjattaisiin strategiaan. Pornainen oli yksi opinnäytetyön toimintaympäristöön kuuluva kunta. Pornainen on ottanut ikääntyneiden asumisen kehittämisen kuntastrategiaansa (Pornainen nd.: 7). Tulevaisuuden varautumiseen tarvitaan pitkän ajan suunnitelmia, koska asuniskohteiden ja kortteleiden sekä asuinympäristöjen muokkaaminen ovat pitkiä projekteja ja niissä on aina isot investoinnit kyseessä. Kuntien strategioihin yhteiset laaditut niin poliittiset kuin virkamiestasoiset suuntaviivat esimerkiksi ikääntyneiden asumisen kehittämisen osalta tukevat eri kokoisten projektien edistämistä ja toteuttamista.

Opinnäytetyön aineistoon sijoittuvalla ajanjaksolla asumispalveluihin ja kotona asumista tukevien palveluihin liittyvään lainsäädäntöön tuli muutoksia ja ikääntyneiden asumisen kehittämisen aiheet nousivat valtakunnallisia keskusteluun. Ennen lainsäädäntömuutoksia ei suositeltu järjestettävän niin sanottuja hybridiyksiköitä, joissa olisi erilaisia asumispalvelumuotoja. Tuloksista nousi esille, että alueelle oli rakennettu vain muutamia palveluyksiköitä, joihin oli järjestetty sekä kevyitä että tehostettuja asumispalveluja. Toisaalta ajanjaksolla oli suoritettu Keusoten alueella uusi asumispalveluiden kilpailutus, johon oli lisätty palvelutuotteena kevyt palveluasuminen. Vuoden 2023 sosiaalihuoltolain muutokset tukivat osaltaan ikääntyneiden asumisen kohteiden moninaisuutta (sosiaalihuoltolaki 2014/1301 § 21, 21a-c). Tuloksista nousi esille, että Keusoten alueella kaksi kuntaa sai Ympäristöministeriön hankerahoitusta neljään eri hankkeeseen. Hankkeet nostivat alueellaan ikääntyneiden asumisen kehittämisen aiheet julkiseen keskusteluun, vauhdittivat yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja konkreettisesti lähtivät kehittämään sekä asumismuotoja että asumisympäristöjä. (Ympäristöministeriö nd.)

Hyvinvointialueella on vastuullaan järjestää alueensa asukkaille yhdenvertaisia sosiaalipalveluita, joihin sisältyy muun muassa kotona asumisen tukipalvelut ja asumispalvelut. Aineistosta nousee esille, että kaikissa alueen kunnissa ei ole samanlaisia tai yhtä kattavia ikääntyneiden asumispalveluita ja seniorikeskuksia. Kotona asumista tukevien palveluiden alueellista yhdenvertaisuutta ei käsitelty aineistossa. Hyvinvointialueen tulee

varmistaa, että kaikkia tukipalveluita järjestävillä yksiköillä on tiivis yhteistyö ja samansuuntainen näkemys alueen tasavertaisten palveluiden sijoittumisesta.

Keusote on luonut palveluverkostosuunnitelman vuosille 2024–2030, jonka avulla hyvinvointialue lähtee kartoittamaan ja kehittämään tulevaisuuden palveluiden järjestämistä. Hyvinvointialue pyrkii suunnitelman avulla tuottamaan yhdenvertaisesti palveluita koko alueella. Lähipalveluiden järjestämisen osalta on hahmoteltu muun muassa kartta tulevaisuuden soteyksiköistä ja -keskuksista. Koko hyvinvointialueelle on pyritty rakentamaan alueen väestön sekä palveluiden kannalta merkittävät palvelukeskittymät. Palveluverkostosuunnitelmassa ikääntyneiden palvelulinjan tavoitteena on muun muassa lisätä ikääntyneiden asumisen vaihtoehtoja ja yhteisöllistä asumista. (Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2024a: 6, 43–44.) Hyvinvointialueen ja kuntien olisi hyvä ottaa käyttöön yhteistyön välineeksi Keusoten palveluverkostosuunnitelma. Ikääntyneiden asumista voisi lähteä kehittämään soteyksiköiden ja -keskusten ympäristöön. Saman suuntaisesti kuten Järvenpään rakentunut Hyvinvointikampus (Tyvene nd.).

7.3 Tulosten vertailua valtakunnallisiin hankkeisiin

Alueellista ikääntyneiden asumisen ja kehittämisen tilaa on aika-ajoin hyvä tarkastella valtakunnallisiin selvityksiin ja erilaisten kehittämishankkeiden tuloksiin. Viranomaistahojen, kuntien ja hyvinvointialueiden uusista kehittämisideoista ja toteutuneista hankkeista voi löytää ratkaisuja oman alueen kehittämiseen. Seuraavana tarkastellaan opinnäytetyön tuloksia suhteessa valtakunnallisten hankkeiden tuloksiin.

Ennakointi

Opinnäytetyön tuloksista nousi esille, että alueen kunnat ja Keusote ovat keränneet väestötietoja muun muassa ikääntyneiden määrästä ja asumiseen liittyvistä tekijöistä. Jatkossa palvelu- ja toimialueet voisivat hyödyntää aktiivisemmin Ara-, Aso- ja vuokra-asuntokohteiden tilastoja. Hyvinvointialue voisi ottaa tehtäväkseen koota Ara-kohteiden muun muassa käyttöastetta ja analysoida saatuja tietoja. Kuntien tehtäväksi voisi osoittaa Aso- ja vuokra-asuntojen tilastojen analysointia. Analyysejä voisi käyttää jatkossa kuntien ja hyvinvointialueen yhteisen alueellisen kehittämisen tukena. Keusoten alueella oli opinnäytetyön aineiston ajanjaksolla tehty yhdessä kunnassa ikääntyneiden asumiseen liittyvä kysely, johon sisältyi asumistarpeiden- ja toiveiden kartoitus. Merkityksellistä olisi, jos samanlainen kysely järjestettäisiin kaikkiin alueen kuntiin. Kysely olisi hedelmällistä,

jos se suoritettaisiin samansuuruisena ja samoja kysymyksiä käyttäen. Näin ollen kyselyjen tuloksia voitaisiin vertailla samalla tasolla ja käyttää alueellisesti ikääntyneiden asumisen kehittämisen tukena. Saman suuntaisia tuloksia todettiin ikäohjelman hankkeissa, joissa oli tehty useissa eri kunnissa kyselyjä ja tulosten analyysyjä. Kyselyistä saatuja tietoja tullaan käyttämään alueellisessa kehittämistyössä. (Kortelainen & Koivula & Koivula & Luomala & Siltala & Aihinen & Oosi 2023: 9–13.)

Opinnäytetyön tulosten perusteella Keusote ja alueen kunnat ovat tehneet yhteistyötä jo pidemmän aikaan ikääntyneiden asumisen kehittämisen aiheiden äärellä. Yhteistyö jatkui samanmuotoisena hyvinvointialueen muutoksen jälkeen. Tuloksissa korostettiin, että yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueen välillä koettiin toimivaksi ja tarpeelliseksi. Nykyaika haastaa sekä kuntia että hyvinvointialuetta muun muassa talouteen ja resursseihin kohdistuvilla paineilla. Jatkossa yhteistyötä alueella tulisi tiivistää yhä enemmän. Kattavalla, alueellisella yhteistyöllä voidaan tukea monella tavalla alueen toimijoita ja edistää kehittämisen askelia. Yhteisprojektit, kehittäminen ja uudet innovaatiot voivat tuoda helpotusta kohdistuviin paineisiin esimerkiksi projektien rahoitusta voidaan jakaa useammalle eri taholle. Toisaalta opinnäytetyön tuloksissa nostettiin esille korjausrakentamisen kohteiden kartoittaminen ja korjausprojektien lisääminen. Korjauskohteiden lisääminen tuottaa monenlaisia hyötyjä, mutta niillä voidaan mahdollisesti saavuttaa myös taloudellisia säästöjä. Ikäohjelman hankkeissa kehitettiin ikäihmisten oman ennakkoinnin ja varautumisen tukikeinoja, joista yhtenä oli korjausneuvonnan kehittäminen. Toisaalta hankkeissa edistettiin muun muassa vuokra-asuntojen peruskorjauksen toimenpiteitä ja todettiin, että kuntien ja hyvinvointialueiden tiivis yhteistyö on merkityksellinen. (Kortelainen & Koivula & Koivula & Luomala & Siltala & Aihinen & Oosi 2023: 22–23, 28–29.)

Keusoten ja alueen kuntien välisen yhteistyöryhmän toiminnasta mainittiin opinnäytetyön tuloksissa. Tulosten perusteella yhteistyöryhmässä muun muassa jaetaan alueeseen liittyviä ajankohtaisia tietoja ja valtakunnallisia ohjeistuksia. Yhteistyöryhmä sopii alueellisesti yhteisistä toimintatavoista ikääntyneiden asumisen aiheiden ympärillä. Yhteistyön avulla pyritään luomaan yhteiset linjaukset alueen kehittämisaiheisiin ja toimintaohjeita asumisen järjestämiseen liittyviin toimintatapoihin. Samoin Ikäohjelman hankkeissa luotiin ikääntyneiden ja erityisasumisen yhteistyöryhmiä kuntien ja hyvinvointialueiden välille (Kortelainen & Koivula & Koivula & Luomala & Siltala & Aihinen & Oosi 2023:14–18). Kuntien ja hyvinvointialueiden sekä yhteistyöryhmien kehittämistyötä voisi jatkossa tukea myös kansainvälisissä tutkimuksissa esille nostettuja asumisen ratkaisujen ja elinympäristöjen toimintamalleja. Opinnäytetyön tuloksissa ei mainittu kansainvälisten toimintamallien hyödyntämisestä kehittämistyössä. Hyvänä esimerkkinä voisi hyödyntää

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (2020) julkaisua, joka sisälsi artikkelin kolmen eri maan ennakkoinnin ja varautumisen toimintamalleista (Kortelainen & Oosi & Luukkonen & Luomala & Välikangas & Hätälä & Haapakorva & Hämeenniemi & Kaasalainen 2020: 112–132).

Varautuminen

Opinnäytetyön tuloksista nousee esille, että Keusote on lähtenyt varautumaan jo useamman vuoden ajan muun muassa ikääntyneiden kotona asumista tukevien palveluiden ja asumispalveluiden kehittämisen avulla. Tuloksissa mainitaan, että Keusoten tavoitteena on keventää palvelurakennetta, joka oli kirjattu myös palveluverkostosuunnitelmaan. Suunnitelmaan sisältyi niin ikääntyneiden palveluiden kuin asiakasohjausmallin kehittäminen. Tuloksissa mainittiin kehitettävien palveluiden osalta ikääntyneiden perhehoito. Ikäihmisten kotihoitoa ja kaikenikäisten omais- ja perhehoitoa käsittelevässä hankkeessa vuosina 2016–2018 kehitettiin valtakunnallisesti eri alueilla muun muassa keskitettyä asiakas- ja palveluohjauksen sekä perhehoidon malleja (Noro & Karppanen 2019: 28–41). Keusoten ja hankkeiden tavoitteet ovat saman suuntaiset. Toimijat tavoittelevat palveluiden yhdenvertaista saatavuutta, kustannusten kasvun hillintää sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä.

Keusoten alueella on opinnäytetyön aineistoon sijoittuvalla ajanjaksolla rakennettu muutamia ikääntyneille suunnattuja monimuotoisia asumisen ratkaisuja ja yksi monisukupolvinen palvelukortteli. Uudistustuotannossa on otettu huomioon muun muassa esteettömyys ja yhteisöllisyys. Toisaalta asuin- ja palveluympäristöjen kehittämisestä tuloksissa puhuttiin vähän. Asiat nousivat esille lähinnä rakentuneiden palvelu- ja seniorikorttelin osalta. Ikäohjelman hankkeissa kehitettiin monipuolisia ikääntyneiden asumisen ratkaisuja ja toimintamalleja. Hankkeissa toteutettiin muun muassa monisukupolvinen asuin-kortteli, senioritalojen yhteistyömalli, yhteisöllisen asumisen seurantamalli ja sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa. (Kortelainen & Koivula & Koivula & Luomala & Siltala & Aihinen & Oosi 2023: 24–32.) Opinnäytetyön tuloksissa mainittiin Keusoten korostaneen yhteisöllisyyden lisäämistä niin hyvinvointialueen ja kuntien välisessä yhteistyöryhmässä kuin uudistustuotannon ja korjauskohteiden toimenpiteissä. Saman suuntaisesti Asumisen uudet vaihtoehdot ja hyvä vanhuus- hankkeessa tarkasteltiin yhteisöllisiä asuimiskohteita ja asuinympäristöjä. Hankkeessa havaittiin, että yhteisöllisyyden lisääminen sekä asumisessa että asuinympäristöissä parantaa elämänlaatua ja hyvinvointia. (Jolanki & Leinonen & Rajaniemi & Rappe & Räsänen & Teittinen & Topo 2017: 8–10.)

8 Pohdinta

Oma koti on kullan kallis, maailman paras paikka. Elämä muovaa asumisen polkuja, tarpeita ja toiveita. Iän myötä koti saa uudenlaisia merkityksiä niin fyysisenä kuin henkisenä paikkana. Toimintakyvyn heikentyessä kotona asumisen edellytyksen tueksi voidaan tarvita esteettömän kodin ratkaisuja, asumisen tukipalveluja ja palveluympäristön läheisyyttä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävänä. Valtakunnallisesti ikääntyneiden asumiseen on viimeisten vuosien aikana erityisesti kiinnitetty huomiota. Hyvinvointialueiden rakentumisen myötä yhteistyö kuntien kanssa on lähtenyt liikkeelle ja ymmärrys yhteisestä tehtävästä hyvinvoinnin edistämiseksi orastaa. Ikääntyneiden monimuotoisten asumien ratkaisujen, kotona asumista tukevien palveluiden ja esteettömien asuinympäristöjen kehittäminen vaatii rautaista yhteistyötä ja jatkuvaa parantamista alueen saatavuuden ja yhdenvertaisuuden eteen.

Opinnäytetyössä tarkasteltiin laajasti ikääntyneiden asumisen järjestämistä sekä sen kehittämiseen liittyvää ennakointia ja varautumista. Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella on tehty kehittämistoimenpiteitä jo useiden vuosien ajan. Kehittäminen on ollut aktiivisempaan muutaman viimeisen vuoden aikana. Eroavaisuuksia asumiseen liittyvissä kokonaisuuksissa on kuitenkin nähtävissä eri kuntien alueilla. Yhdenvertaisten asumisen ratkaisujen, asumisen tukipalveluiden ja esteettömien asuinympäristöjen kehittämiseen tulisi kiinnittää jatkossa huomiota. Yhdenvertaisuuden kehittämistä edistää ikääntyneiden asumisen tarpeiden ja toiveiden tietoisuuden lisääminen. Keusoten alueella asuu ikääntyneitä erilaisissa asuinympäristöissä kaupunkikeskuksista maaseutumaisemiin. Toisin sanoen ikääntyneiden erilaiset asumisympäristöt tulisi huomioida silloin, kun karroitetaan esimerkiksi palveluiden saatavuutta.

Yhdenvertaisuuden toteutumista voi joidenkin alueiden osalta varjostaa taloudelliset seikat. Niin kuntasektorilla kuin sosiaali- ja terveystalouden osalta taloudelliset huolet ovat nousseet laajasti valtakunnalliseen keskusteluun. Eri palvelu- ja toimialat ovat joutuneet lähivuosina tekemään tarkkaa tulojen ja menojen seurantaan sekä laajemmin organisaatioissa talouden sopeuttamista. Ikääntyneiden asumisen kehittämisen toimenpiteillä voidaan myös vaikuttaa talouteen ja pidemmällä aikajaksolla jopa hyötyä uusista toimintatavoista. Asuinympäristöjen ja asuinkohteiden rakentamisessa sekä korjaamisessa on usein kyseessä isot taloudelliset resurssit. Useiden toimijoiden yhteisissä projekteissa voidaan jakaa muun muassa osaamista, tietoa ja hyvin usein myös taloudelliset

resurssit. Kuntien ja hyvinvointialueiden tulisi hyödyntää enemmän jo tehtyjen hankkeiden raportteja sekä toimintamalleja ja ottaa niiden pohjalta käyttöön uusia toimintaideoita. Huomiota tulisi kiinnittää myös korjaus- ja uudisrakentamisessa muuntojoustavuuteen. Kohdekokonaisuuksien tulisi palvella erilaisten väestöryhmien tarpeita tai vähintään niiden muunneltavuus tulisi olla helppoa. Muuntojoustavuudella voidaan saada muun muassa pidempi kantoiset taloudelliset hyödyt.

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön aineisto kerättiin Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen ja aikaisemman sote-kuntayhtymän sekä alueen kuntien dokumenteista. Aineisto ei sisältänyt henkilötietoja eikä yksittäisen ammattilaisen tai työyksikön asiakirjoja, joten yleisen tietosuoja-asetuksen (GDPR) mukaista selvitystä tämän työn osalta ei tarvittu. Julkisesti esillä oleva aineisto oli kaikkien saatavilla internetissä. Hyvinvointialueen ja aikaisemman sote-kuntayhtymän sekä alueen kuntien ei julkisesti esillä olevien dokumenttien osalta haettiin tutkimusluvat kaikilta organisaatioilta erikseen.

Dokumenttiaineiston ensimmäinen osa kerättiin julkisesti esillä olevista julkaisuista. Julkaisujen luotettavuutta arvioitiin kriittisesti. Aineistoon päätyneet dokumentit oli julkaistu Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen, aikaisemman sote-kuntayhtymän tai kuntien internet-sivuilla. Lisäksi dokumentteja alueen kuntien toiminnasta oli julkaistu muun muassa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) sekä Ympäristöministeriön internet-sivuilla. Joten voidaan todeta, että julkisesti esillä olevien dokumenttien oletetaan olevan luotettavia.

Dokumenttiaineiston toinen osa koostui tutkimuslupia myöntävien tahojen asiakirjoista vuosilta 2019–2023. Tutkimuslupia myöntäneiden tahojen nimiä ei mainita opinnäytetyössä. Tuloksissa ei eritellä, minkä kunnan, hyvinvointialueen tai aikaisemman sote-kuntayhtymän aineistosta tulokset ovat nousseet esille. Opinnäytetyö käsittelee kuntien ja hyvinvointialueen sekä aikaisemman sote-kuntayhtymän ikääntyneiden asumisen tilaa sekä yhteistyötä, jonka myötä tuloksissa voidaan todeta sosiaali- ja terveystalouteen liittyviä teemoja. Alueen kehittymisen kannalta on tärkeää, että aluetta tarkastellaan kokonaisuutena.

Aineiston ja tulosten luotettavuutta arvioitiin kaikissa työvaiheissa. Julkisesti verkossa olevien ja tutkimusluvan myötä saatujen dokumenttien oletetaan sisältävän oikeata ja

luotettavaa tietoa. Kananen (2014) esittelee teoksessaan luotettavuuden mittareita, joiden avulla pystytään varmistamaan tutkimuksen tulosten pysyvyyttä ja tutkittavan kohteen oikeellisuutta (Kananen 2014: 146–147). Opinnäytetyön suunnitelmassa esiteltiin varalle kolmas aineistokokonaisuus, joka olisi sisältänyt alueen yksityisten, järjestöjen ja kolmannen sektorin ikääntyneiden asumiseen liittyviä dokumentteja. Kyseistä aineiston keräämistä ei tarvinnut suorittaa, koska aineiston keruuvaiheessa arvioitiin, että kahteen ensimmäiseen aineistokokonaisuuteen osoitettiin riittävän suuri määrä aineistoa.

8.2 Jatkuva parantaminen

Opinnäytetyön aineistoon sijoittuvasta aikajaksosta on jo kulunut hetkinen. Kehittymistä on alueella tapahtunut koko ajan. On kuitenkin merkityksellistä pysähtyä aika ajoin analysoimaan nykyhetken tilannetta ja punnitsemaan yhä uudestaan tulevaisuuden tarpeita. Opiskelija on ollut kiinnostunut laajasti ikääntyneiden asumisen tematiikasta ja innostui tutkimaan aihetta järjestämisen näkökulmasta. Aihe oli ajankohtainen niin valtakunnallisesti kuin hyvinvointialueiden pian rakentumisen myötä. Alueella ikääntyneiden asumisen järjestämisen näkökulmaa ei ollut tutkittu aikaisemmin, joten opiskelija päätti tarttua aiheeseen.

Opinnäytetyön tuloksia tarkastellessa vanhustyön asiantuntijan näkökulmasta nousee erityisesti yksi tärkeä aihe yli muiden. Alueella tulisi ottaa ikääntyneitä enemmän mukaan kehittämistyöhön. Suunnittelu, arviointi ja toteutus tulisi perustua ikääntyneiden omaan näkemykseen toiveista ja tarpeista. Kohderyhmän lisäksi yhteistyötä tulee lisätä järjestäjien kesken. Kuntien ja hyvinvointialueen yhteistyö orastaa, mutta sitä vahvistamalla se saadaan kukkimaan. Vahva yhteistyö tulee tukemaan kehittämistä niin osaamisen, resurssien kuin taloudellisten aiheiden ympärillä.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen strategian jatkuva parantaminen ja arvostettu kumppanuus antavat alueelliselle yhteistyölle hyvät lähtökohdat (Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2023). Jatkuvan parantamisen siivittämänä olisi mielenkiintoista jatkotutkia ja analysoida ikääntyneiden asumisen tarpeiden ja toiveiden kyselyjen tuloksia koko alueen osalta. Toisaalta olisi myös hedelmällistä tutkia, miten kyselyiden analyysistä voitaisiin hyödyntää alueellisesti ikääntyneiden asumisen kehittämisessä. Millaista on onnellisuutta ja hyvää vanhuutta tukeva asuminen Keski-Uudenmaan alueella?

Lähteet

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2023. Ohje hyvinvointialueille ARA-kohteita koskevasta lainsäädännöstä ja menettelytavoista. [https://www.ara.fi/fi-FI/ARAasunto-kanta/ARAvuokraasunnot/Asukasvalinta/Asukasvalintoja_koskevat_lisaohjeet_ARAI\(65721\)>](https://www.ara.fi/fi-FI/ARAasunto-kanta/ARAvuokraasunnot/Asukasvalinta/Asukasvalintoja_koskevat_lisaohjeet_ARAI(65721)>). Viitattu 5.11.2023.

Jolanki, Outi & Leinonen, Emilia & Rajaniemi, Jere & Rappe, Erja & Räsänen, Tiina & Teittinen, Outi & Topo, Päivi 2017. Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/47_ASUVA-loppuraportti+2017_NETTI.indd.pdf/81ebc84d-3636-4314-a2d5-a223b38d30d4/47_ASUVA-loppuraportti+2017_NETTI.indd.pdf?version=1.0&t=1494999647000>. Viitattu 23.10.2023.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Jyväskylä.

Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Jyväskylä: JAMK.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2022. Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen laatu-, asiakas- ja potilasturvallisuussuunnitelma 2023–2024. <https://www.keusote.fi/wp-content/uploads/2022/12/Keski-Uudenmaan-hyvinvointialueen-Laatu-asiakas-ja-potilasturvallisuussuunnitelma-2023-2024.pdf>>. Viitattu 5.11.2023.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2023. Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen strategia ja palvelustrategia 2023–2025. <https://www.keusote.fi/wp-content/uploads/2023/05/Keski-Uudenmaan-hyvinvointialueen-strategia.pdf>>. Viitattu 5.10.2024.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2024a. Palvelujen verkostosuunnitelma 2024–2030. Päivitetty 5.1.2024. https://www.keusote.fi/wp-content/uploads/2024/04/SELKO_Palvelujen_verkostosuunnitelma_1.4-Anu-SELKO-v4.pdf>. Viitattu 4.10.2024.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue 2024b. Organisaatio. Päivitetty 3.9.2024. <https://www.keusote.fi/etusivu/tietoa-meista/organisaatio/>>. Viitattu 4.10.2024.

Keski-Uudenmaan sote-kuntayhtymä 2021. Alueellisen ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelman vuosille 2022–2025. https://www.keusote.fi/wp-content/uploads/2021/12/ALUEELLINEN-IKAANTYNEIDEN-HYVINVOINTISUUNNITELMA-2022-2025_yhkorjaukset071221.pdf>. Viitattu 5.10.2024.

Kukkonen, Tuula (toim.) 2022. Ikä- ja muistiystävälliset elinympäristöt. Pohjois-Karjalan ikäihmisillä on asiaa. Karelia-ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/703270/B76_Ik%c3%a4_ ja_muis-tiyst%c3%a4v%c3%a4lliset_elinymp%c3%a4rist%c3%b6t.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 19.2.2023.

Kuntalaki 2015/410. Annettu Helsingissä 10.4.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>>. Viitattu 7.11.2023.

Kortelainen, Jeremias & Oosi, Olli & Luukkonen, Tuomas & Luomala, Noora & Välikangas, Katariina & Hätälä, Johanna & Haapakorva, Pasi & Hämeenniemi, Riku & Kaasalainen, Tapio 2020. Ikääntyneiden asuminen – ennakointi ja varautuminen kunnissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:55. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162584/VNTEAS_202_55_Ikaeva.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 21.10.2023.

Kortelainen, Jeremias & Koivula, Nella & Koivula, Tiina & Luomala, Noora & Siltala, Jenna & Aihinen, Taru & Oosi, Olli 2023. Ikääntyneiden asumisen kehittämisen hyviä käytäntöjä kunnissa ja hyvinvointialueilla. Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:39. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165201/YM_2023_39.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 5.10.2024.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (2012/980). Annettu 28.12.2012. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>>. Viitattu 25.10.2024.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021). Annettu 29.6.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>>. Viitattu 7.11.2023

Noro, Anja & Karppanen, Satu 2019. Ikäihmisten kotihoidon ja kaikenikäisten omaishoidon uudistus 2016–2018. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:29. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161532/29_2019_Ikaihmisten%20kotihoidon%20ja%20kaikenikaisten%20omaishoidon%20uudistus%2020162018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 23.10.2023.

Nurmijärvi nd. Tulevaisuuden Kirkonkylän lähtökohdat. <https://www.nurmijarvi.fi/teemasivut/tulevaisuuden-kirkonkyla/lahtokohdat/>>. Viitattu 25.10.2023.

Oosi, Olli & Koramo, Marika & Toivanen, Mia & Keinänen, Janika 2017. Tarkastelullinen kehittäminen kunnille ikääntyneiden asumistarpeisiin varautumiseksi. Teoksessa Hynynen, R. (toim.) Ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuminen kunnissa. Ympäristöministeriön raportteja 4/2017. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79772/YMra_4_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 5.10.2024.

Oosi, Olli & Koramo, Marika & Sadeoja, Samuli 2019. Ikääntyneiden palvelu- ja yhteisökorttelin toteuttaminen. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 1, 2019. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Julkaisut/ARAn_raportteja_julkaisusarja/Ikaantyneiden_palvelu_ja_yhteisokortteli\(49511\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Julkaisut/ARAn_raportteja_julkaisusarja/Ikaantyneiden_palvelu_ja_yhteisokortteli(49511))>. Viitattu 21.10.2023.

Oosi, Olli & Kortelainen, Jeremias & Luukkonen, Tuomas & Haila, Katri 2020. Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen tilanne ja tulevaisuuden tarpeet. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:8. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162126/YM_2020_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Viitattu 21.10.2023.

Pitkälä, Kaisu 2021. Laitoksessa vai kotona. Teoksessa Strandberg, Timo & Heikkinen, Eino (toim.) 2021. Suomiko onnellisen vanhuuden maa? 160–171. Into kustannus Oy: Helsinki.

Pornainen nd. Pornaisten kuntastrategia 2022–2030. https://pornainen.fi/wp-content/uploads/2022/03/Uusi_kuntastrategia.pdf>. Viitattu 3.10.2024.

Puusa, Anu 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy.

Rajaniemi, Jere & Rappe, Erja 2020. Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:2. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162050/YM_2020_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 19.2.2023.

Sosiaalihuoltolaki (2014/1301). Annettu 30.12.2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P21>>. Viitattu 29.9.2024.

Tuusulan kunta 2022. Yhteisöllisen asumisen malli Tuusulassa. Loppuraportti. https://www.tuusula.fi/attachments/text_editor/38793.pdf?name=Loppuraportti%20Yhteis%C3%B6llisen%20asumisen%20malli%20Tuusulassa>. Viitattu 21.10.2023.

Tuusulan kunta 2023. Ikäystävällinen asuinympäristö Tuusulan keskustaan. Loppuraportti. https://www.tuusula.fi/attachments/text_editor/39490.pdf?name=Loppuraportti%20Ik%C3%A4yst%C3%A4v%C3%A4llinen%20asuin-ymp%C3%A4rist%C3%B6%20Tuusulan%20keskustaan>. Viitattu 21.10.2023.

Tyvene nd. Järvenpään hyvinvointikampuksen palvelu- ja senioritalo on valmistunut. <https://www.tyvene.fi/uncategorized/jarvenpaan-hyvinvointikampuksen-palvelu-ja-senioritalo-on-valmistunut/>>. Viitattu 22.9.2024.

Vasara, Paula 2020. Väistämättömyyksiä ja valintoja – Kertomuksia ikäihmisten asumispolulta: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/68763/978-951-39-8132-7_vaitos08052020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 5.10.2024.

Verma, Ira 2019. Housing Design for All? The challenges of ageing in urban planning and housing design – The case of Helsinki. <https://aaltodoc.aalto.fi/server/api/core/bitstreams/df55d2f7-0e9e-4ebc-ae0d-a3e374c8651a/content>>. Viitattu 22.9.2024.

Verma, Ira 2020. Asuinalueiden kehittäminen ikääntyvälle väestölle. Yhdyskuntasuunnittelu, 58(1), 33–49. <https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/89482>>. Viitattu 22.9.2024.

Vilka, Hanna 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiiin. PS-kustannus: Jyväskylä.

Wikipedia 2024. Keski-Uudenmaan hyvinvointialue. Päivitetty 12.10.2024. https://fi.wikipedia.org/wiki/Keski-Uudenmaan_hyvinvointialue>. Viitattu 14.10.2024.

Ympäristöministeriö 2020. Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma vuosille 2020–2022. https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Ikaantyneiden_asumisen_toimenpideohjelma_FI-52565ACB_21A7_4EB5_B5E1_99651279528D-159518.pdf/52eb690c-1d88-17c4-a571-9d0054ff7961/Ikaantyneiden_asumisen_toimenpideohjelma_FI-52565ACB_21A7_4EB5_B5E1_99651279528D-159518.pdf?t=1603259593212>. Viitattu 23.10.2023.

Ympäristöministeriö nd. Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma 2020–2022. Eri-tyisavustukset kuntien kehittämishankkeisiin. <https://ym.fi/ikaantyneiden-asuminen/kuntien-kehittamishankkeet>>. Viitattu 25.10.2023.

Ennakointimalli

Kuva 1. Tarkasteluviitekehyyksen näkökulmat

Kuva 2. Ikääntyneiden asumisen toiveet ja tarpeet

Kuva 3. Rakentamis- ja muutostarpeiden arvioinnissa huomioitavat tekijät

(Oosi, Olli & Koramo, Marika & Toivanen, Mia & Keinänen, Janika 2017: 91, 94, 96).

Kehittämishankkeiden aiheita

Ennakointi ja varautuminen

- Kansallista ja kansainvälistä tietoa hyödyntävän ennakkoinnin ja varautumisen toimintamallin luominen ikäystävällistä asumista varten.
- Ennakoivien asumista tukevien palveluiden aktiivinen käyttö ja asukkaiden hyvinvoinnin tukeminen.
- Ikääntyneiden kotona asumisen tukeminen ja turvallisuuden kehittäminen.
- Muutossuunnitelmien tekeminen valittuihin rivitalokohteisiin väestön ikääntymiseen varautuen.
- Asumistarjonnasta tiedottaminen.

Uudet asumisratkaisut

- Käytettävyysanalyysi ja suunnitelma erilaisista muunneltavista ja yhteisöllisistä asumis- ja palveluratkaisuista olemassa olevaan asuinkortteliin.
- Monistettavan yhteisöllisen asumisen talokonseptin luominen.
- Hybridimuotoisen asumisen yksikön rakentaminen senioritalojen yhteyteen.
- Palvelutalojen yhdistäminen yhdeksi senioritaloksi ja kiinteistöjen hyödyntäminen ikääntyneiden hyvinvointia edistävinä kokoontumis- ja harrastetiloina.

Asuinympäristöjen ikäystävällisyys

- Asuinympäristöjen analysointi ja kokemusperäisen tiedon tuottaminen.
- Muistisairaiden osallistaminen asuinympäristön kehittämiseen.
- Helposti ja turvallisesti saavutettavien palveluiden ja liikkumaan houkuttelevan ympäristöjen, esim. puistojen, suunnittelu ja kehittäminen.
- Ikä- ja muistiystävällisen ulkoilureitin toteuttaminen.

Yhteisöllisyys

- Osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäminen esim. yhteisillä kokoontumisilla ja asumisen tiedottamiseen pohjautuvilla tapahtumilla.
- Naapuriavun ja yhteisöllisyyden vahvistaminen.
- Tyhjien kiinteistöjen hyödyntäminen ikäihmisille suunnattuina kokoontumis- ja harrastuspaikkoina.

Asuntokannan korjaaminen

- Ikäihmisten asuntojen korjauksen edistäminen ja esteettömyyden, toimivuuden sekä turvallisuuden parantaminen.

(Ympäristöministeriö nd. Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma 2020–2022)